

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR DIPLOMATIJOS MAGISTRO PROGRAMA

NERINGA BLADAITĖ

II kurso studentė

**BRANDUOLINIO GINKLO NENAUDOJIMO NORMA IR ATGRASYMAS:
KONCEPCIJŲ SAŲVEIKA JAV ATVEJU**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovas: Prof. T. Janeliūnas

Vilnius, 2016

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad įteikiamas darbas magistro darbas „**Branduolinio ginklo nenaudojimo norma ir atgrasymas: koncepcijų sąveika JAV atveju**“ yra:

1. Atliktas mano paties ir nėra pateiktas kitam kursui šiame ar ankstesniuose semestruose;
2. Nebuvo naudotas kitame Institute/Universitete Lietuvoje ir užsienyje;
3. Nenaudoja šaltinių, kurie nėra nurodyti darbe, ir pateikia visą panaudotos literatūros sąrašą.

Neringa Bladaitė

(parašas)

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Bladaitė N., Branduolinio ginklo nenaudojimo norma ir atgrasymas: koncepcijų sąveika JAV atveju: Tarptautiniai santykiai ir diplomatija, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovas Prof. Tomas Janeliūnas. – Vilnius, 2016.- 61 p.

Raktiniai žodžiai: branduolinis atgrasymas, nenaudojimo norma, branduolinis tabu, nenaudojimo tradicija, normos ir atgrasymo sąveika, branduolinė taika, panaudojimo ryžtas, branduolinė doktrina, atgrasymo diskursas.

Šiame darbe nagrinėjama branduolio ginklo nenaudojimo normos ir atgrasymo koncepcijų sąveika JAV (2009-2016 metais). JAV laikysena branduolinio ginklo panaudojimo atžvilgiu vertinama atliekant kokybinę turinio analizę.

Pateikiami realistiniai ir konstruktyvistiniai branduolinės taikos aiškinimai – branduolinis atgrasymas ir nenaudojimo normų veikimas, išskiriant galimus teorinius jų sąveikos modelius. Tiriama JAV besireiškiančios atgrasymo ir nenaudojimo normos reikšmės bei dinamika; pateikiamos galimos naujos reikšmių formos; apibrėžiama išryškėjusios normų ir atgrasymo sąveikos išraiška praktikoje.

TURINYS

ĮVADAS	5
1. BRANDUOLINIO ATGRASYMO IR NORMINĖS PRIEIGOS: TEORINĖS SĄVEIKOS GALIMYBĖS AIŠKINANT BRANDUOLINIO GINKLO NENAUDOJIMO FENOMENĄ	9
1.1 Vyraujantys teoriniai „branduolinės taikos“ aiškinimai tarptautinių santykių literatūroje.....	9
1.2 Klasikinis branduolinis atgrasymas: pamatiniai teiginiai ir jų aktualumas dabarčiai.....	13
1.3 Branduolinis atgrasymas kaip socialiai konstruojama koncepcija	15
1.4 Normos egzistavimas: kas yra norma ir kokie pagrindiniai jos bruožai?	17
1.5 Normų formos ir turinio kaitos bei dinamikos galimybės	21
1.6 Branduolinio atgrasymo ir norminio aiškinimo galimos sąveikos variantai	23
2. BRANDUOLINIO ATGRASYMO IR NORMŲ SĄVAIKA: JAV ATVEJIS	25
2.1 Tyrimo metodologija	25
2.2 Branduolinio atgrasymo reikšmė ir jos rekonstravimas JAV atveju	26
2.2.1 Prielaidos branduolinio atgrasymo reikšmės persvarstymui.....	26
2.2.2 JAV dilema – „koks atgrasymas“: reikšmės paieškos	30
2.2.3 Galimos naujos atgrasymo reikšmės.....	37
2.3 JAV branduolinio ginklo nenaudojimo normos reikšmės dinamika ir forma.....	39
2.3.1 Prielaidos JAV branduolinio ginklo nenaudojimo normos dinamikai	40
2.3.2 JAV branduolinio ginklo nenaudojimo normos dinamikos bruožai	42
2.3.3 JAV branduolinio ginklo nenaudojimo norma kaip tradicija	45
2.4. JAV branduolinio atgrasymo reikšmė ir nenaudojimo normos veikimas joje.....	46
IŠVADOS	49
LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	51
SUMMARY	60

ĮVADAS

Branduolinė ginkluotė ir su ja susijusi problematika, dažniausiai siejama su Šaltuoju karu, tačiau ši tematika įvairiuose kontekstuose vis dažniau grįžta ne tik į tarptautinių santykių tyrimų lauką, bet ir į tarptautinės politikos formuotojų darbotvarkę. Tai neturėtų stebinti, kadangi, remiantis 2015 metų duomenimis, devynios branduolinės valstybės kartu sudėjus turi apie 16000 branduolinės ginkluotės vienetų.¹ Toks įspūdingas arsenalas savo destruktine galia potencialiai galėtų sunaikinti visą gyvybę esančią žemėje. Todėl akivaizdu, kad nors po Šaltojo karo, kuomet ėmė kilti naujosios branduolinės galios, branduolinius ginklus daugiašaliais susitarimais (tokiais kaip Branduolinių ginklų neplatavimo sutartis [NPT]), ar dvišalėmis sutartimis tarp buvusių galių JAV ir Rusijos, buvo stengiamasi riboti, branduoliniai ginklai ir jų keliamas milžiniškas pavojus netapo istorine praeitimi.² Kita vertus, galima kelti klausimą - kodėl, nors branduolinę galią turinčių veikėjų skaičius pasaulyje didėjo ir pajėgumai išliko, šis masinio naikinimo ginklas nuo Hirošimos ir Nagasakio tragedijos 1945 metais taip ir nebuvo panaudotas dar kartą? Svarstant šį klausimą tarptautinių santykių tyrimų lauke iškyla tarpusavyje konkuruojantys realistinės ir konstruktyvistinės teorinės prieigos aiškinimai.³

Vadinamąją „branduolinę taiką“ realistai aiškina kaip racionalios branduolinio atgrasymo strategijos rezultata. Ši aiškinimų linija vyravo dar nuo Šaltojo karo laikų, kuomet branduolinė taika rėmėsi ginklų paritetu ir racionalių sprendimų priėmėjų elgesiu. Nors XXI a. ši strategija, o kartu ir teorija sulaukė daug kritikos, ji išlieka įtakinga, taip pat mėginama ją aktualizuoti. Detaliausiai apie branduolinio atgrasymo adaptavimo galimybes kalbama RAND korporacijos studijoje.⁴ Taip pat randasi naujų atgrasymo srovių, kurios pateikia naują požiūrį į teoriją. Šiam darbui itin aktualus interpretacinis atgrasymas, kuris pabrėžia strategijos intersubjektyvumą.⁵ Konstruktyvistai, tuo tarpu, aiškindami, kodėl taip ir nepasikartojo Hirošimos

¹ Stockholm International Peace research Institute, Nuclear forces 2015 < <http://www.sipri.org/research/armaments/nuclear-forces> > [Žiūrėta 2015. 12.03]

² Arms Control Association, „Nuclear Weapons: Who Has What at Glance“ Fact Sheets, October 2015. <<http://www.armscontrol.org/factsheets/Nuclearweaponswhohaswhat>> [Žiūrėta 2015. 12.28]

³ Aura Sabadus, „Nuclear Non-use: Rational Deterrence, Prudence or a Long- lasting Taboo?“ E- International Relations, August 2009 <<http://www.e-ir.info/2009/08/23/nuclear-non-use-rational-deterrence-prudence-or-a-long-lasting-taboo/>> [Žiūrėta 2015. 10. 13]

⁴ RAND Corporation, „ Nuclear Deterrence in the 21st Century. Lessons from the Cold War“ 2012. <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2012/RAND_MG1103.pdf > [Žiūrėta 2015. 03. 22]

⁵ Amir Lupovici, „The Emerging Fourth Wave of Deterrence Theory- Toward a New Research Agenda.“ *International Studies Quarterly*, 54, 2010.

ir Nagasakio tragedija, atsispiria nuo normų fenomeno tarptautiniuose santykiuose.⁶ Viena pirmųjų branduolinio ginklo nenaudojimo fenomeną pradėjusi aiškinti susiformavusia norma ir tam tikru ginklo stigmatizavimu tarptautinėje sistemoje yra Nina Tannenwald. Chrestomatine tapusioje savo knygoje „Branduolinis tabu: JAV branduolinio ginklo nenaudojimas nuo 1945“⁷, autorė pateikė išvadas, kad JAV dar kartą nepanaudojo šio masinio naikinimo ginklo dėl įsitvirtinusios normos, kuri yra įgijusi *tabu* formą. Šie teoriniai debatai (kurie detaliau bus aptariami 1.1 skyriuje) yra tam tikra neužpildyta teorinė niša: dažniausiai tyrėjų darbuose mėginama įrodyti arba normų veikimo, arba atgrasymo logikos svarumą, nebandant rasti galimų šių priemonių sąveikos taškų.

Tačiau tokios teorinės sąveikos paieška tampa itin svarbi atsižvelgiant į valstybių, o ypač JAV, praktiką. Konstruktyvistų, ypač N. Tannenwald, studijose Jungtinės Amerikos Valstijos pateikiamos kaip vienintelis įsitvirtinusių branduolinio ginklo *tabu* pavyzdys. Tačiau praktikoje JAV išlieka viena iš dviejų didžiausių branduolinį arsenalą turinčių valstybių pasaulyje. Svarbu pastebėti, kad nors priklausomai nuo politinės valdžios JAV branduolinė doktrina kinta, (ypatingai didelį pokytį galima įžvelgti tarp 2002 metais G. Bush⁸ ir 2010 metais B. Obamos⁹ suformuotų doktrinų, vadinamų Branduolinės laikysenos apžvalgomis [ang. *Nuclear Posture Review*]) vis tiek strategiškai išlaikomas branduolinio atgrasymo principas. Taigi galima teigti, kad JAV branduolinėje politikoje išryškėja konceptuali priešprieša tarp branduolinio ginklo nenaudojimo normos laikymosi ir branduolinio atgrasymo strategijos.

Remiantis tuo, magistriniame darbe nagrinėjama **problema:** nors politiniu lygmeniu JAV deklaruoja besilaikanti branduolinio ginklo nenaudojimo normos, tačiau praktikoje (formuojant ginklų arsenalą ir branduolinę doktriną) ir toliau remiasi branduolinio atgrasymo strategija.

Aktualumas - šios prieštaros hegemonės branduolinėje politikoje nagrinėjimas tampa itin aktualiu dabartinėje tarptautinėje aplinkoje, kuomet branduoliniai ginklai ima vaidinti vis didesnę vaidmenį priešišku JAV valstybių strategijose ir praktikoje. Šiuo metu Rusija, kuri yra įvardijusi NATO, o kartu ir JAV grėsmėmis sau, sparčiai didina ir modernizuoja branduolinį arsenalą, negana to, savo karinėje doktrinoje yra

⁶ Sabadus, 1.

⁷ Nina Tannenwald, *The Nuclear Taboo: The United States and the Non-Use of Nuclear Weapons Since 1945*. Cambridge University Press, 2007

⁸ Nuclear Posture Review, 8 January 2002. <http://www.imi-online.de/download/Nuclear_Posture_Review.pdf> [Žiūrėta 2016. 01. 15]

⁹ Nuclear Posture Review, April 2010. <http://www.defense.gov/Portals/1/features/defenseReviews/NPR/2010_Nuclear_Posture_Review_Report.pdf> [Žiūrėta 2016. 01. 15]

užfiksavusi itin plačias šio masinio naikinimo ginklo panaudojimo ribas.¹⁰ Ne ką mažiau svarbūs JAV didžiausia savo priešininke laikančios komunistinės Šiaurės Korėjos veiksmai. Režimas stengiasi papildyti savo arsenalą moderniais branduoliniais ginklais, taip pat yra vertinamas kaip nestabilus, o tai potencialiai padidina panaudojimo galimybę.¹¹ Taip pat svarbu atkreipti dėmesį, kad JAV varžove dėl pasaulio lyderės statuso laikoma Kinija, nors ir deklaruoja pirmojo smūgio nenaudojimo (ang. *Non first use*) politiką, nemažina savo branduolinio arsenalo ir nepateikia tikslų duomenų apie ginklų skaičių.¹² Irano branduolinis arsenalas taip pat vis dar išlieka probleminiu klausimu. Negana to, auga nevyriausybinių veikėjų grėsmė tarptautinėje saugumo aplinkoje. Tokiame kontekste aiškesnis JAV branduolinės laikysenos supratimas yra itin svarbus, nes tai gali padėti įvertinti hegemonės ryžtą panaudoti ginklą ir jos atgrasymo patikimumą.

Darbo tikslas - remiantis konstruktyvistine branduolinio ginklo nenaudojimo normos ir realistine atgrasymo teorijomis, ištirti Jungtinių Amerikos Valstijų laikyseną dėl branduolinių ginklų panaudojimo.

Pagrindinis klausimas - kaip dvi skirtingos koncepcijos - branduolinio ginklo nenaudojimo norma ir atgrasymas - sąveikauja JAV branduolio ginklo laikysenoje?

Antriniai klausimai: Kokie galimi normų ir atgrasymo teorijų sąveikos variantai? Kokią reikšmę diskurse įgyja atgrasymas? Kaip reiškiasi norminis dėmuo ir kokią formą įgyja? Kaip sąveikauja atgrasymo ir normos reikšmės?

Uždaviniai:

- Įvertinti nenaudojimo normos ir atgrasymo teorinį (ne) suderinamumą;
- Išanalizuoti atgrasymo reikšmės konstravimo procesą JAV;
- Išskirti nenaudojimo normos reikšimosi JAV bruožus ir dominuojančią formą;
- Nustatyti nenaudojimo normos ir atgrasymo santykio išraišką JAV.

Tyrimo metodologija. Tiriamosios darbo dalies tikslas – atskleisti JAV politikų ir sprendimų priėmėjų nuostatas branduolinės ginkluotės egzistavimo ir panaudojimo atžvilgiu. Atsižvelgiant į tai, buvo

¹⁰ Sarah Lain, “Russian nuclear threat: Could Vladimir Putin really push the button?” *International Business Time*, April 2015. < <http://www.ibtimes.co.uk/russian-nuclear-threat-could-vladimir-putin-really-push-red-button-1494821>> [Žiūrėta 2016. 01. 15]

¹¹ Victoria Cha, Robert L. Gallucci, “Stopping North Korea’s Nuclear Threat” *The New York Times*, January 2016 <http://www.nytimes.com/2016/01/08/opinion/stopping-north-koreas-nuclear-threat.html?_r=0> [Žiūrėta 2016. 01. 15]

¹² Harry J. Kazianis, “ China’s 2,500 Mile- Range ‘Carrier-Killer’ Missile: A Nuclear Threat?” *The National Interest*, December 2015.< <http://www.nationalinterest.org/blog/the-buzz/chinas-2500-mile-range-carrier-killer-missile-nuclear-threat-14669>>[Žiūrėta 2016. 01. 15]

pasirinkta atlikti kokybinę atvejo studiją. Teorinės prielaidos (interpretacinis atgrasymas ir konstruktyvistinis normų tyrimų laukas) suponuoja, kad turi būti atliekama kokybinė turinio analizė. Ji bus konstruojama pagal Philipp Mayring metodologinį modelį (jis detaliau aptariamas antrojoje darbo dalyje (2.1)), kurio esmė – teksto turinio kategorizavimas (tam tikras minimalaus kodavimo procesas). Turinio kategorizavimas suteikia analizės elementus - kategorijas, kurios jas derinant ir priešinant yra interpretuojamos. Toks tyrimo modelis leis išryškinti vyraujančias atgrasymo ir normos reikšmes bei jų santykį. Tyrime analizuojamas laikotarpis nuo 2009 iki 2015 metų. Atskaitiniu tašku laikoma JAV prezidento Barako Obamos kalba Prahoje pasakyta 2009 metų balandį. Joje paskelbtos mintys padiktavo taip vadinamą naują branduolinės ginkluotės programą ne tik JAV, bet ir kitoms branduolinėms galioms. Todėl daroma prielaida, kad per šį laiką galėjo išryškėti savita atgrasymo ir normų koncepcijų dinamika ir santykis. Tiesa, konceptų vystymosi ir sąveikos negalima tiksliai apriboti laike, todėl esant būtinybei, bus daromos nuorodos į ankstesnius metus ir įvykius. Kokybinėje atvejo studijoje bus siekiama suprasti JAV valdančiuose sluoksniuose dominuojančias nuostatas dėl branduolinio ginklo vaidmens, todėl bus tiriama oficialiųjų tekstų laukas. Prie jo priskiriama: aukštas pareigas užimančių valstybės pareigūnų (prezidento, viceprezidento, gynybos sekretoriaus, gynybos departamento pareigūnų) kalbos (vieši komentarai, kartais pasisakymai spaudoje, kreipimaisi, protokolai iš posėdžių) ir oficialūs dokumentai (doktrinos, sutartys). Taip pat kaip antriniai šaltiniai bus naudojami JAV institucijų skelbiami žiniaraščiai (ang. *fact sheets*), tam tikri statistiniai duomenys. Šie antriniai šaltiniai suteiks papildomų žinių apie kontekstą, kuris svarbus aiškinant nagrinėjamų elementų reikšmes.

Darbo struktūra. Darbo dėstymo dalis suskirstyta į dvi pagrindines dalis. Pirmame pateikiama pasirinktų teorijų analizė ir suformuojamos tam tikros gairės konkrečiau atvejo tyrimui. Antrojoje darbo dalyje analizuojamas JAV atvejis.

1. BRANDUOLINIO ATGRASYMO IR NORMINĖS PRIEIGOS: TEORINĖS SĄVEIKOS GALIMYBĖS AIŠKINANT BRANDUOLINIO GINKLO NENAUDOJIMO FENOMENĄ

1.1 Vyraujantys teoriniai „branduolinės taikos“ aiškinimai tarptautinių santykių literatūroje

Svarstant tam tikrus teorinius debatus tarp branduolinio atgrasymo ir konstruktyvistinio norminio aiškinimo, svarbiu elementu tampa esamos literatūros apžvalga. Ji ne tik gali padėti atskleisti teorinių perspektyvų plėtrą, bet ir išryškinti galimus aiškinimų trūkumus bei kritiką jiems. Todėl šiame poskyryje trumpai bus aptariama išanalizuota literatūra.

Atgrasymas yra viena iš seniausių ir svarbiausių strateginių koncepcijų, kurią daugelį amžių naudojo didžiosios galios. Jos esmė - vienos galios (veikėjo) mėginimas padaryti įtaką kitos sprendimų priėmimui¹³ (paprastai imamasi priemonių, kad kita šalis būtų atgrasyta nuo tam tikrų veiksmų). Taip pat tai bene įtakingiausia realistų teorinė prieiga, kuri yra itin populiari amerikiečių tarptautinių santykių tyrimuose. **Branduolinis atgrasymas** įvairiais aspektais buvo nagrinėtas eilės autorių. Robert Jervis siūlo tyrimus skirstyti į tris bangas.¹⁴ Pagal jį, pirmoji banga, prasidėjusi po Antrojo Pasaulinio karo nebuvo labai įtakinga ir pakankamai sistemiška. Teorijos klasikai atgrasymą tuo pat metu ėmė formuoti ir tirti kaip strategiją, tam tikrą logiką ir teoriją. B. Brodie vienas pirmųjų savo darbuose¹⁵ pradėjo plėtoti mintį, kad branduolinis ginklas reiškia revoliuciją karo strategijose¹⁶: dėl šio tipo ginkluotės karas tampa potencialiai per daug destruktivus, todėl strategijų tikslas turi būti ne sukurti schemą, kaip laimėti karą, o kaip jo išvengti. Antroji tyrimų banga, vyravusi antrojoje XX a. pusėje, suformavo aiškesnes gaires, todėl ši teorija išpopuliarėjo ir buvo imta plačiai taikyti praktikoje.¹⁷ Branduolinio atgrasymo teoriją reikšmingai derybų teorijos elementais (ang. *bargaining theory*) papildė T. Schelling darbai.¹⁸ Jis į teoriją įvedė baimę kentėti, kaip derybinę galią, kuri yra viena svarbiausių atgrasymo logikoje. Nors Šaltojo karo metu atgrasymo logika žavėjo savo paprastumu ir tuo metu aiškiai matomu veiksmingumu, ji susilaukė tam tikros kritikos, kuri, kita vertus, prisidėjo prie nuolatinio atgrasymo logikos teorinio ir praktinio tobulinimo. Po Kubos krizės, kritikai mėgino suformuoti mintį, jog

¹³ Keith B. Payne, C. Dale Walton, „*Deterrence in The Post- Cold War World.*“ (Kn.) John Baylis (sud) *Strategy in Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies.* Oxford: Oxford University Press, 2002, 161.

¹⁴ Robert Jervis, „Review Article, Deterrence Theory Revised“ *World Politics*, 30 (2), January 1979, 289. <http://www.jstor.org/stable/2009945?seq=1#page_scan_tab_contents> [Žiūrėta 2016.03.10]

¹⁵ Bernard Brodie, „The anatomy of deterrence.“ *World Politics* 11(January), 1959, 173-92.

¹⁶ Bernard Brodie, „The development of Nuclear Strategy.“ *International Security*, Vol. 2, No. 4. 1978, 65-83.

¹⁷ Jervis, *Review Article, Deterrence Theory Revised*, 289.

¹⁸ Schelling, T. C, "The Diplomacy of Violence“, *New Haven: Yale University Press*, 1966, 1–34.

valstybės savyje turi per daug vidinių politinių niuansų, todėl grynai racionalus šalių elgesys, ko reikalauja pati atgrasymo logika, yra sunkiai įmanomas.

Trečioji atgrasymo teorijos tyrimų banga, kuri išryškėjo 1970 metais, buvo tarsi atsakas į kritiką.¹⁹ Remiantis tyrimais, atgrasymas buvo papildytas svarbiais rizikos prisiėmimo, tikimybės, apsiskaičiavimo elementais bei buvo atkreiptas dėmesys į vidaus ir biurokratinės politikos svarbą. J. G. Stein, R. N. Lebow ir R. Jervis savo studijoje į teoriją įvedė vidaus politikos, lyderių psichologijos ir (ne) racionalaus elgesio kintamuosius.²⁰ Robert Jarvis pabrėžė, kad branduolinė ginkluotė dėl savo destruktiviosios galios gali atgrasyti priešą imtis veiksmų ir sėkmingo atgrasymo atveju, kuomet abi priešiškos pusės turi atsakomojo smūgio galimybę, branduolinis karas tampa strategiškai neįmanomu.²¹ Tuo tarpu L. George ir R. Smoke savo studijoje, nagrinėjusioje atgrasymo taikymą JAV užsienio politikoje, atkreipė dėmesį, kad branduolinis atgrasymas pilnai neapsaugo nuo mažo masto atakų tikimybės, kurios gali būti skirtos ryžto išbandymui.²² Prie trečiosios tyrimų srovės galima priskirti ir studijas nagrinėjančias aljanso (NATO) atgrasymo mechanizmą.²³ Ilgainiui iš to susiformavo išplėstinis atgrasymas koncepcija.²⁴ Tam tikrą krizę branduolinis atgrasymas išgyveno pasibaigus Šaltajam karui ir suirus dvipolei pasaulio sistemai: buvo imta svarstyti, ar jis vis dar įmanomas. Tačiau gan greitai teorija buvo imta adaptuoti pakitusiai tarptautinių santykių aplinkai, kurioje veikia naujos branduolinės galios ir nevyriausybiniai veikėjai. Atgrasymo lauke ėmė atsirasti daugiau atvejo studijų²⁵ bei teorinį poslinkį ir genezę nagrinėjančių veikalų, tokių kaip RAND korporacijos studija.²⁶ Taip pat ėmė formotis ir naujas požiūris į atgrasymo tyrimus - interpretacinis atgrasymas (dar vadinamas ketvirtosios bangos atgrasymu), apie kurį kalba Amir Lupovici.²⁷ Jis skatina į atgrasymą žiūrėti kaip į intersubjektyvų ir socialiai konstruojamą. Nuo tokio požiūrio prielaidų bus atsispiriama šiame darbe.

¹⁹ Jervis, *Review Article, Deterrence Theory Revised*, 289.

²⁰ Robert Jervis, Richard Ned Lebow, Janice Gross Stein. *Psychology and Deterrence*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1985.

²¹ Jervis, *Review Article, Deterrence Theory Revised*, 289.

²² Alexander L. George, Richard Smoke, *Deterrence in American Foreign Policy*. New York: Columbia University Press, 1974.

²³ Stefanie von Hlatky, "Transatlantic cooperation, alliance politics and extended deterrence: European perception of nuclear weapons" *European Security*, Vol 23, No. 1, 2014, 1-14

²⁴ Stephen L. Quackenbush, "Not Only Whether but Whom: Three-Party Extended Deterrence." *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 50, No. 4, August 2006, 562-583

²⁵ Lewis A. Dunn, *Deterrence Today: Rules, Challenges and Responses*. Proliferation Paper: IKRI Security Studies Center, 2007.

²⁶ RAND Corporation, „Nuclear Deterrence in the 21st Century. Lessons from the Cold War“ 2012. <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2012/RAND_MG1103.pdf > [Žiūrėta 2015. 03. 22]

²⁷ Lupovici, 711.

Svarbu paminėti ir tai, jog branduolinio nusiginklavimo iniciatyvų kontekste išryškėjo dvi naujos skirtingų autorių plėtotos pozicijos. Pirmoji stovykla teigia, kad branduolinių ginklų mažinimas teoriškai padidina saugumą ir reikėtų tęsti tokį kursą iki kol bus pasiektas branduolinis nusiginklavimas. Kolektyvinę studiją apie perėjimą nuo atgrasymo prie branduolinio nusiginklavimo, yra išleidęs Branduolinių ginklų panaikinimo forumas.²⁸ Tokie autoriai kaip O. Meier ir S. Lunn²⁹ bei Steven Pifer,³⁰ kuriuos iš dalies galima priskirti šios nuomonės stovyklai, tvirtina, kad atgrasymą galima vykdyti konvencinės ginkluotės srityje, o branduoliniu lygmeniu laikytis *status quo*, tokia strategija, pagal Lukasz Kulesa, yra naudinga ilguoju laikotarpiu.³¹ Antrosios pozicijos atstovai yra linkę akcentuoti, kad branduolinis nusiginklavimas žlunga ir dauguma branduolinių valstybių jo ima atsisakyti, todėl reikia grįžti prie branduolinio atgrasymo. Apie poreikį JAV ir NATO grįžti prie klasikinio branduolinio atgrasymo strategijos bendroje studijoje kalba M. Kroening ir W. S. Slocombe³² bei panašią poziciją užimantys Nikolai Sokov bei Miles Pompe.³³ Galima pastebėti, kad nors ir neturėdami tokio svaraus veikimo pavyzdžio, kaip Šaltojo karo metu egzistavusi branduolinė taika tarp dviejų supervalstybių, realistai, pritaikę teoriją dabartiniam tarptautiniam kontekstui, branduolinio ginklo nenaudojimą vis dar aiškina remdamiesi atgrasymo strategija. Svarbu ir tai, kad nepaisant kritikos ir abejonių, branduolinis atgrasymas yra įtraukiamas į šiuolaikines karines doktrinas. Vakarų lyderiai sutaria, kad kol egzistuos branduoliniai ginklai, bus laikomasi atgrasymo.³⁴

Konstruktivistai, tuo tarpu, aiškindami, kodėl taip ir nepasikartojo Hirošimos ir Nagasakio tragedija, atsispiria nuo **normų fenomeno tarptautiniuose santykiuose**.³⁵ Pasibaigus Šaltajam karui iškilo konstruktyvistinės prieigos mokslininkai, kurie pasikeitimus tarptautinėje sistemoje ėmė aiškinti per nematerialiuosius faktorius - tapatybes, identitetus, normas - kurie iki tol buvo ignoruojami. Konstruktyvistai

²⁸ Nuclear Abolition Forum. „Moving Beyond Deterrence to a Nuclear Weapons Free World.“ *Issue*, No 2, 2013. <http://www.abolitionforum.org/site/wp-content/uploads/2013/05/Final-Version-NAF-2nd-EDITION_ONLINE-VERSION.pdf> [Žiūrėta 2015. 05. 24]

²⁹ Oliver Meier, Simon Lunn, „Trapped: NATO, Russia, and the Problem of Tactical Nuclear Weapons“. *Arms Control Association*, January 9, 2014. <https://www.armscontrol.org/act/2014_01-02/Trapped-NATO-Russia-and-the-Problem-of-Tactical-Nuclear-Weapons> [Žiūrėta 2015.05. 14]

³⁰ Steven Pifer, „NATO’s Deterrence Challenge is Conventional, not Nuclear“ *Politics and Strategy*. April 7, 2015. <<https://www.iiss.org/en/politics%20and%20strategy/blogsections/2015-932e/april-ea11/natos-deterrence-challenge-is-conventional-not-nuclear-a56d>> [Žiūrėta 2015. 05 17]

³¹ Lukasz Kulesa, „Careful What You Wish For: Nuclear Reductions and Conventional Deterrence in Europe After Crimea.“ *Strategic Files*, No 15 (51), August 2014. <https://www.pism.pl/files/?id_plik=17896> [Žiūrėta 2015. 05. 18]

³² M. Kroening ir W. S. Slocombe, „Why Nuclear Deterrence Still Matter for NATO.“ *Atlantic Council*, August 2014. <http://www.matthewkroening.com/Kroening_Why_Nuclear_Deterrence_Still_Matters_to_NATO.pdf> [Žiūrėta 2015. 05. 18]

³³ Nikolai Sokov, Miles Pompe, „Russia’s Actions Resolve NATO Dilemma – For Now“ *CNS: Middlebury Institute of International Studies at Monterey*, September 2014. <<http://www.nonproliferation.org/nato-nuclear-dilemma/>> [Žiūrėta 2015.05 14]

³⁴ RAND, 28.

³⁵ Sabadus, 1.

ėmė itin daug dėmesio skirti normų rolei tarptautiniuose santykiuose ir saugumo studijose: gilinosi į jų susikūrimo, evoliucijos procesus ir įtaką tarptautinei sistemai bei jos veikėjams.³⁶ Pagrindą normų susikūrimo tarptautiniuose santykiuose aiškinimui padėjo M. Finnemore ir F. Skkink teorinės įžvalgos.³⁷ Kalbant apie galimą normų dinamiką, itin svarbus M. F. Krook ir J. True darbas, kuris aptaria galimus jos šaltinius.³⁸ O W. Sandholtz suformavo galimą normos dinamikos ciklą.³⁹ Svarbu ir tai, jog normas tiriantys autoriai ne tik remiasi teoriniais svarstymais, kaip susikuria normos ir kaip jos pereina į praktinį lygmenį,⁴⁰ bet ir atlieka empirines atvejų studijas, kurios dažniausiai remiasi diskurso analize. Į Konstruktivistinius branduolių ginklų politikos tyrimus fundamentalų įnašą yra padariusi jau minėta autorė – Nina Tannenwald. Ji buvo viena pirmųjų, pradėjusi branduolinio ginklo nenaudojimo fenomeną aiškinti susiformavusia norma, kuri ilgainiui, pagal ją, peraugo į *tabu*.⁴¹ Savo teorines prielaidas ji pagrindė ir empiriniais tyrimais, kurie nagrinėjo JAV atvejį.⁴² Ji išnagrinėjo JAV sprendimų priėmimo mechanizmą Korėjos, Vietnamo ir Persų Įlankos karų atvejais ir pateikė išvadas, kad šių karų metu JAV nepanaudojo branduolinio ginklo dėl įsitvirtinusio tabu.

Normatyviškai šį fenomeną aiškina ir T. V. Paul,⁴³ tačiau iš dalies nesutikdamas su N. Tannenwald jis kalba apie įsitvirtinusią branduolinio ginklo nenaudojimo tradiciją (*ang. tradition of non-use*).⁴⁴ Jis taip pat gilinosi į branduolinio ginklo nenaudojimo tradiciją regioninių konfliktų kontekste.⁴⁵ Ilgainiui į svarstymus

³⁶ Theo Farrell, „*Constructivist Security studies: Portrait of Research Program*.“ International Studies Association, 2002. <http://www.academia.edu/1231557/Constructivist_Security_Studies_Portrait_of_a_Research_Program> [Žiūrėta 2016. 01. 12]

³⁷ Martha Finnemore, Sikkink Kathryn, „Taking Stock: The Constructivist Research Program in International Relations and Comparative Politics“ *Annual Review of Political Science* 4, 2001, 889 <http://www.ir.rochelleterman.com/sites/default/files/Finnemore_Sikkink_1998.pdf> [Žiūrėta 2016.01.05]

³⁸ Mona Lena Krook, Jacqui True, „Rethinking the Life Cycles of International Norms: The United Nations and Global Promotion of Gender Equality.“ *European Journal of International Relations*, 18 (1), 2012, 105. <http://www.mlkkrook.org/pdf/krook_true_2012.pdf> [Žiūrėta 2016. 03. 16]

³⁹ Wayne Sandholtz, „Dynamics of International Norm Change: Rules against Wartime Plunder.“ *European Journal of International Relations*, 14 (1), March 2008, 103.

⁴⁰ Rodger A. Payne, „Persuasion, Frame and Norms Construction.“ *European Journal of International Relations*, 7(1), 2001, 37-61. <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.525.5373&rep=rep1&type=pdf>> [Žiūrėta 2016. 01. 12]

⁴¹ Nina Tannenwald, „Stigmatizing the Bomb: Origins of Nuclear Taboo“ *International Security*, 29 (4), 2005, 5-49 <http://belfercenter.hks.harvard.edu/files/intsec29-4_tannenwald.pdf> [Žiūrėta 2015. 10. 12]

⁴² Nina Tannenwald, „The Nuclear Taboo: The US and the Normative Basis of Nuclear Non-use“, *International Organization*, 53, 1999, 433-68

⁴³ T. V. Paul, *The Tradition of Non-Use of Nuclear Weapons*. Stanford: Stanford University Press, 2009

⁴⁴ T. V. Paul, „Taboo or Tradition? The Non-use of Nuclear Weapons in World Politics“ *Review of International Studies* 36(4), 2010, 853-863. <[http://www.tvpaul.com/files/Paul\(2010\).pdf](http://www.tvpaul.com/files/Paul(2010).pdf)> [Žiūrėta 2015. 10. 12]

⁴⁵ T. V. Paul, „Nuclear Taboo and War Initiation in Regional Conflicts.“ *Journal of Conflict Resolution* 39(4), 1995 696-717. <http://www.jstor.org/stable/174383?Search=yes&resultItemClick=true&searchText=Nuclear&searchText=Taboo&searchText=And&searchText=War&searchText=Initiation&searchText=in&searchText=Regional&searchText=Conflicts&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3DNuclear%2BTaboo%2BAnd%2BWar%2BInitiation%2Bin%2BRegional%2BConflicts%26amp%3Bacc%3Don%26amp%3Bwc%3Don%26amp%3Bfc%3Doff%26amp%3Bgroup%3Dnone&seq=1#page_scan_tab_contents> [Žiūrėta 2015. 10. 12]

dėl tabu bei normos / tradicijos įsitraukė ir kiti autoriai, tokie kaip T. Farrell. Jis, kritikuodamas N. Tannenwald, pateikia išvadas, kad Šaltojo karo metu dar nebuvo tabu, o greičiau norma bei abejoja šios normos tęstinumu šiuolaikinėje tarptautinėje sistemoje.⁴⁶ Taip pat atsirado autorių, kurie remdamiesi normų ir tradicijų tyrimų suformuotu tam tikru analizės rėmu mėgino dar labiau gilintis į JAV branduolinės politikos retoriką.⁴⁷ Iš šios aiškinimo srovės darbų galima pastebėti, kad nors visi konstruktyvistai branduolinio ginklo nenaudojimą fenomeną aiškina susiformavusia norma, tačiau nesutaria dėl šios normos „stiprumo“ / tvarumo tarptautinių santykių praktikoje: diskutuojama, ar tai nenaudojimo tradicija, ar jau tvirtas tabu.

Taigi, realistų ir konstruktyvistų literatūroje išryškėja du vienas kitam prieštaraujantys „branduolinės taikos“ aiškinimo būdai. Tačiau, abiejose teorinėse stovyklose atsiranda tam tikros prieštaros, kurios susilpnina argumentus: realistai vis labiau ima kvestionuoti pačią atgrasymo formą, kuri sunkiai geba prisitaikyti prie pakitusios tarptautinės konjunktūros, o konstruktyvistai nėra vieningi dėl veikiančios normos formos (nesutariama, ar tai tabu, ar tradicija, ar norma). Įprastai šios dvi prieigos yra priešinos, tačiau šiame darbe bus stengiamasi išryškinti teorijų derinimo / nederinimo galimybes bei pagrindinius viena kitos ribojimus. Visų pirma, aptariant klasikinį branduolinio atgrasymo konceptą, bus išskiriami aktualumą praradę ir dabarčiai aktualiausi jo elementai ir įvertinamos jų analizės galimybės pagal ketvirtosios atgrasymo tyrimų bangos suformuotas gaires. Taip pat bus pateikiami galimi konstruktyvistiniai branduolinės taikos aiškinimai ir normų dinamikos ciklo teorija. Galiausiai, atsižvelgiant į abiejų teorijų galimus bendrus principus ir esminius skirtumus, bus pateikiami galimi branduolinio atgrasymo ir normų sąveikos variantai bei iš to išplaukiančios teorinės gairės, pagal kurias bus vystoma tiriamoji darbo dalis.

1.2 Klasikinis branduolinis atgrasymas: pamatiniai teiginiai ir jų aktualumas dabarčiai

Siekiant išgryninti tiriamosios dalies teorines gaires būtina pabrėžti, kad branduolinis atgrasymas pasižymi tam tikru dualumu: kaip strategija savyje talpina kiekybinius bei techninius aspektus, o kaip logika remiasi psichologiniais veiksniais. Kiekybiniai ir techniniai aspektai itin svarbūs klasikiniam branduoliniam atgrasymui, kuris buvo būdingas JAV ir Sovietų Sąjungos dvipoliam pasauliui. Čia itin svarbus branduolinių ginklų *paritetas*. Tai reiškė, kad abi pusės turi turėti vienodą kiekį branduolinių galvučių ir strateginę triadą –

⁴⁶ Theo Farrell, „Nuclear non-use: constructing a Cold War history.“ *Review of International Studies*, 36, 2010, 819-829. <<http://posse.gatech.edu/sites/posse.gatech.edu/files/Nuclear%20non-use%20-%20constructing%20a%20Cold%20War%20history.pdf>> [Žiūrėta 2015. 10. 13]

⁴⁷ Moritz Kutt, Jens Steffek, „*What did they say? The Prohibition of Nuclear Weapons in Diplomatic Statements*“ Paper for ISAC-ISSS Annual Conference on Security, 2014 <<http://web.isanet.org/Web/Conferences/ISSS%20Austin%202014/Archive/0efcaa15-e763-406a-aeda-c7ebd1842bf8.pdf>> [Žiūrėta 2016. 01.11]

pajėgumus užtaisų gabenimui (tarpkontinentines balistines raketas [ang. trumpinys ICBM's], povandenines balistines raketas [ang. trumpinys SLBM's] ir ilgojo nuotolio bombonešius).⁴⁸ Esant tokiam pajėgumų pasiskirstymui, abi galios, net ir po į jas nukreiptos branduolinės atakos, turėtų būti pajėgios suduoti triuškinantį atsakomąjį smūgį (ang. *second strike*), o tokiu atveju įvyktų garantuotas abipusis susinaikinimas (ang. *mutual assured destruction*) paprastai įvardijamas „MAD“.⁴⁹ Toks apokaliptinis scenarijus ir buvo didžiausias atgrasomasis veiksnys. Svarbu pastebėti, kad dabartiniams laikams MAD konceptas nėra pilnai pritaikomas, nes branduolinės ginkluotės vienetų skaičius, nors ir padaugėjo ją turinčių šalių, ženklai sumažėjo ir nėra toks subalansuotas kaip buvo Šaltojo karo laikotarpiu.⁵⁰ Nepaisant to, kad MAD koncepcija kurios pagrindas yra turimos branduolinės ginkluotės kiekybinis aspektas šiuo metu nėra tokia aktuali, tačiau pačių ginklų egzistavimas vis dar išlieka branduolinio atgrasymo pagrindu.

Vienas iš realizmo klasikų – K. Waltz, kalbėdamas apie branduolinės ginkluotės kiekį, atkreipia dėmesį, kad yra net keletas formų, kaip jie gali pasitarnauti taikai.⁵¹ Vienas akivaizdžiausių – didelės ir net apokaliptinės pasekmės sukuriantis branduolinio atgrasymo mechanizmas, turi atgrasyti jo dalyves nuo šių masinio naikinimo ginklų naudojimo.⁵² J. Record taip pat pabrėžia, kad branduolinio atgrasymo esmė yra siekis, kad branduolinis ginklas nebūtų panaudotas vykstant krizei ir karams.⁵³ T. C. Scheling, minint branduolinio ginklo panaudojimo metines 2005 metais, taip pat pabrėžė, kad atgrasymą galima laikyti sėkmingu, nes šis ginklas nebuvo panaudotas dar kartą, bei reikia siekti, kad taip būtų ir ateityje.⁵⁴ Apibendrinant šių autorių mintis ir turint omenyje pačią koncepciją, galima pastebėti, kad vienas pagrindinių branduolinio atgrasymo tikslų yra siekis, kad egzistuojantys branduoliniai ginklai (realistai nekvestionuoja jų egzistencijos svarbos) niekuomet nebūtų panaudoti. Tai reiškia, kad branduolinis atgrasymas yra gan paradoksalus ne tik strateginis, bet loginis konstruktas, kurio principas – turėti kuo daugiau visai žmonijai

⁴⁸ Keith B. Payne, C. Dale Walton, 162.

⁴⁹ Robert Powell, „Nuclear Deterrence Theory, Nuclear Proliferation and National Missile Defense“ *International Security*, 27 (4), 2003, 88. <<http://slantchev.ucsd.edu/courses/pdf/powell-is2003v27n4.pdf>> [Žiūrėta 2016.03.10]

⁵⁰ Keir A. Lieber and Daryl G. Press, „The End of MAD? The Nuclear Dimension of U.S. Primacy.“ *International Security*, 30 (4), 2006, 7. <http://belfercenter.ksg.harvard.edu/files/is3004_advanceproof_lieberandpress.pdf> [Žiūrėta 2016.03.10]

⁵¹ Kenneth Waltz, „The Spread of Nuclear Weapons: More May Better,” *Adelphi Papers*, 171, 1981, 6. <http://polsci.colorado.edu/sites/default/files/10B_Waltz.pdf> [Žiūrėta 2016.03.17]

⁵² Jeffery L. Johnson, „Nuclear Deterrence.“ *Encyclopedia of Applied Ethics*, 1998, 2. <<https://people.eou.edu/jjohnson/files/2012/12/NUCLEAR-DETERRENCE.pdf>> [Žiūrėta 2016.03.18]

⁵³ Jeffery Record, „Nuclear Deterrence, Preventive War, and Counterproliferation“ *Policy Analysis*, No. 519, July 2008, 3. <<http://object.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/pa519.pdf>> [Žiūrėta 2016.03.18]

⁵⁴ Thomas C. Scheling, „Nuclear Deterrence for the Future“ *Issues in Science and Technologies*, 2006, 50 <http://csis.org/files/media/isis/pubs/poni/nuclear_deterrence_future.pdf> [Žiūrėta 2016.03.18]

pavojingų ginklų, kad užtikrinti „branduolinę taiką“. Dėl to dar ankstyvajame branduolinės eros laikotarpyje buvo pastebėta, kad branduolinio atgrasymo konceptas didžiąja savo dalimi yra *cosa mentale*.⁵⁵

Su tuo siejasi ir vienas iš pagrindinių kritikos branduoliniam atgrasymui taškų – sėkmės priklausymas nuo sprendimų priėmėjų racionalumo. Pagal realistinę branduolinio atgrasymo logiką, sprendimų priėmėjai turėtų būti visiškai racionaliai, pagal kaštų ir naudos logiką veikiantys, gerai informuoti veikėjai. Tačiau istorinių atvejų studijos parodė, kad esant krizėms, kuriose galėjo būti svarstomas branduolinio ginklo panaudojimas, racionalumas ne visada vyravo.⁵⁶ Iš dalies sutinkama, kad priklausymas nuo racionalaus sprendimų priėmimo yra tam tikras nestabilusis elementas visoje strategijoje, kuris gali lemti nesėkmę. Taip pat pripažįstama, kad sprendimų priėmėjų elgesį krizių metu, gali lemti ir asmeniniai įsitikinimai, tikslai ir vertybės.⁵⁷ Būtent šių elementų klasikiniai realistų atgrasymo tyrimai neapima, darant prielaidą, kad sprendimų priėmėjai yra atriboti nuo emocijų ir veikia griežtai racionaliai.

1.3 Branduolinis atgrasymas kaip socialiai konstruojama koncepcija

Naują požiūrį siūlo ketvirtoji atgrasymo tyrimų banga (vadinama *interpretacine*), apie kurią kalba Amir Lupovici. Jis skatina šiek tiek atsiriboti nuo racionaliojo/kiekybinio atgrasymo konteksto ir dėmesį skirti intersubjektyviesiems šios teorijos elementams, kurie paprastai yra ignoruojami arba nedetalizuojami.⁵⁸ Autorius pabrėžia, kad būtent intersubjektyvūs atgrasymo elementai tampa itin aktualūs pakitusioje tarptautinėje aplinkoje. Taip interpretacinis atgrasymas tarsi grįžta prie pačių teorijos ištakų ir visų pirma vertina ją kaip *cosa mentale*. Minėtosios RAND korporacijos studijoje, kaip dabartyje svarbiausi branduolinio atgrasymo konceptai išskiriami: atgrasymo patikimumas (ang. *credibility*) ir racionalumo bei sprendimų priėmėjų psichologinis veiksnys (ang. *rationality in deterrence*). Jame E. Goodby, kalbėdamas apie JAV strateginę politiką ir branduolinio ginklo vaidmenį joje, taip pat atkreipia dėmesį, kad branduoliniam atgrasymui, kuris veikia dabartinėje pakitusioje tarptautinėje aplinkoje, itin svarbi politinė - psichologinė šios strategijos pusė.⁵⁹ Atsižvelgiant į šiuos autorių pastebėjimus ir dabartinę tarptautinių santykių padėtį, neatmetant kiekybinių aspektų svarbos, tiriamojoje darbo dalyje daugiausiai dėmesio bus skiriama

⁵⁵ RAND, 23

⁵⁶ Ten pat, 55.

⁵⁷ Keith B. Payne, C. Dale Walton, 175.

⁵⁸ Lupovici, 711.

⁵⁹ James E. Goodby, „*The Nuclear Dilemma: Constants and Variables in American Strategic Policy*“ (Kn.) George P. Shultz, James E. Goodby (sud) *The War That Must Never be Fought. Dilemmas of Nuclear Deterrence*. Stanford: Hoover Institute Press, 2015, 57.< <http://www.hoover.org/research/challenging-assumptions-classical-nuclear-deterrence-theory>> [Žiūrėta 2016.03.18]

nematerialiniams- intersubjektyviems atgrasymo elementams. Interpretacinis požiūris į atgrasymą, koncentruojasi būtent į šios koncepcijos elementus.

Vienas esminių šios naujos atgrasymo prieigos (vadinamosios ketvirtosios bangos) teiginių, nuo kurio kaip vieno iš tyrimo ramsčių bus atsispiriama šiame darbe - kad *atgrasymas yra socialiai konstruojamas*. Svarbu pabrėžti, kad toks požiūris nėra atsiribojimas nuo klasikinių atgrasymo aiškinimų, tiesiog tokiu būdu atkreipiamas dėmesys į teorijos elementus, kurie paprastai realistų yra ignoruojami arba priimami kaip duotybė.⁶⁰ Taip pat svarbu pastebėti, kad interpretacinio atgrasymo prielaidos yra artimos pagrindiniam konstruktyvizmo tarptautiniuose santykiuose teiginiui (būdingas beveik visoms jo srovėms) - kad žinios kaip ir realybė yra socialiai konstruojami.⁶¹ Kitaip tariant, intersubjektyvumo ir socialinio konstravimo išryškėjimas, kuris būdingas interpretaciniam atgrasymui, priartina pačią teoriją, kuri laikoma grynai realistine, prie konstruktyvizmo prieigos. Tai pademonstruoja, kad šios dvi teorinės kryptys branduolinio atgrasymo kontekste nėra tokios priešingos ir derinant gali būti taikomos to paties atvejo analizei.

Kalbant apie atgrasymą kaip apie socialiai konstruojamą, svarbu atkreipti dėmesį į kelis esminius aspektus, kuriuos apibendrinamas kitų autorių mintis išskiria Amir Lupovici. Visų pirma teigiama, kad jokia kita strategija nėra taip priklausoma nuo idėjų, žinojimo ir interpretacijų kaip atgrasymas.⁶² A. Lupovici referuodamas į B.Klein atkreipia dėmesį, kad dėl šių atgrasymo savybių, strategijų vykdančių ir taikančių veikėjų interpretacijos yra itin svarbi analizės medžiagos dalis, kurios negalima ignoruoti. Į šį pastebėjimą bus atsižvelgiama tiriamojoje darbo dalyje. Kitas svarbus atgrasymo kaip socialinio konstrukto aspektas, kurį išskiria autorius - kad atgrasymo strategija gali būti suprantama kaip save kuriantis naratyvas, o tiksliau mitas. Veikėjai, kurie tiki, kad yra savotiško atgrasymo žaidimo nariai (jie dalijasi bendromis žiniomis apie jį) stengsis tobulinti, stiprinti ir institucionalizuoti jo praktikas, kurios padės išsaugoti patį žaidimą.⁶³ Taip tarsi pabrėžiamas jau minėtas atgrasymo *cosa mentale* pagrindas.

Itin svarbu tai, kad A. Lupovici pastebi, jog atgrasymo strategijos vystymo sėkmė yra priklausoma nuo apsisprendimo (*ang. resolve*) ir patikimumo (*ang. credibility*) elementų, kurie pagal interpretacinį atgrasymą yra socialiai konstruojami.⁶⁴ Šių atgrasymo elementų svarbos neneigia ir kitų realizmo srovių autoriai, kurie kalbėdami apie patikimą (*ang. credible*) atgrasymą išskiria dvi dimensijas: pajėgumus (*ang. capability*) ir

⁶⁰ Lupovici, 706.

⁶¹ Emanuel Adler, „Constructivism in International Relations: Sources, Contributions and Debates.“ Kn. Walter Carlsnaes, Thoms Risse, Beth A. Simmons (sud.) *Handbook on International Relations, Second Edition*. SAGE, 2013, 113.

⁶² Lupovici, 715.

⁶³ Ten pat, 716.

⁶⁴ Ten pat.

apsisprendimą (*ang. resolve*)⁶⁵ (paprastai daugiau dėmesio skiriama pajėgumų įvertinimui). Apsisprendimo elementas siejamas su valia / ryžtu panaudoti turimus branduolinius ginklus.⁶⁶ Priešas turi būti įsitikinęs kito veikėjo pajėgumų buvimu ir turi tikėti ketinimais juos panaudoti. Pagal teoriją, veikėjų intencijos, siekiant sėkmingo branduolinio atgrasymo, turi būti aiškios ir įtikinamos.⁶⁷ Tačiau, pasak A. Lupovici, realistinės priegos autoriai linkę supaprastinti patikimumo / įtikinamumo (*ang. credibility*) ir apsisprendimo (*ang. resolve*) elementus. Todėl analizuojant juos skatina sekti konstruktyvistų mintimis. Pagal tai, daugiau dėmesio turėtų būti skiriama konteksto ir intersubjektyviškumo supratimui, nes būtent tai leidžia veikėjams atsaką į grėsmes vertinti kaip patikimą / užtikrintą (*ang. credible*) arba įgalina ištransliuoti kaip įtikinamą.⁶⁸ Tiriamojoje darbo dalyje didžiausias dėmesys bus skiriamas šiems dviem A. Lupovici išskiriamiems elementams ir jie bus tiriami pagal autoriaus rekomenduojamą konstruktyvistinę priegą.

Pagal šios mokyklos atstovus, atgrasymo diskursas turi būti vertinamas ne tik kaip komunikacijos priemonė: atkreipiamas dėmesį, kad jis tiek atspindi (komunikuoja) pačią strategiją, tiek ją konstruoja.⁶⁹ Diskursas šiuo atveju apibrėžiamas kaip tekstų ir prasmų laukas, apimantis kalbėjimą apie atgrasymą.⁷⁰ Būtent taip jis bus vertinamas ir šio darbo tiriamojoje dalyje.

Taigi, apžvelgus pagrindinius branduolinio atgrasymo principus, galima pastebėti, kad vienas iš pagrindinių branduolinio atgrasymo tikslų – siekis, kad branduolinis ginklas taip ir nebūtų panaudotas. Tačiau pasikeitusioje tarptautinėje aplinkoje ne visi klasikinio branduolinio atgrasymo konceptai yra aktualūs ir gali būti taikomi praktikoje. Ketvirtoji atgrasymo tyrimų banga, vadinama interpretacine mokykla, skatina nagrinėti intersubjektyvius šios teorijos aspektus ir atkreipia dėmesį, kad atgrasymas yra socialiai konstruojamas. Toks požiūris į atgrasymą labiau atitinka dabartinį tarptautinį kontekstą, todėl tiriamojoje darbo dalyje, bus vadovujamasi minėtosiomis ketvirtosios atgrasymo tyrimų bangos išskiriamomis gairėmis.

1.4 Normos egzistavimas: kas yra norma ir kokie pagrindiniai jos bruožai?

Antroji teorinė priegą, pagal kurią darbe bus tirama JAV laikysena branduolinių ginklų atžvilgiu-konstruktyvizmas. Pagrindinė jo prielaida – kad žmonės įprasmina socialinį pasaulį kuriame jie gyvena bendrai priimtais įsitikinimais. Daugelis įsitikinimų ateityje sukuria normas, o vėliau ir taisykles, kurios daro

⁶⁵ RAND, 45.

⁶⁶ Waltz, 6.

⁶⁷ RAND, 45.

⁶⁸ Lupovici, 716.

⁶⁹ Ten pat, 717.

⁷⁰ Ten pat.

įtaką veikėjų elgesiui.⁷¹ Konstruktyvizmo autoriai sutaria dėl *normų* svarbos, todėl normų veikimas šioje teorinėje srovėje yra plačiai nagrinėjamas.⁷² Tiesa, tyrimuose konstruktyvistai dažnai nagrinėja ir taisyklių bei principų koncepcijas, jas įvairiai gretindami ir atskirdami.⁷³ Tačiau šiame darbe, atsižvelgiant į branduolinių ginklų tyrimų lauką ir jame autorių naudojamas sąvokas, bus apsiribojama normų konstrukcija.

Konstruktyvizmo teorinėje prieigoje egzistuoja diskusija ir tam tikri ginčai, kaip tiksliai reikėtų suvokti normas ir jų veikimą: įvairūs autoriai yra likę pabrėžti skirtingus normų savybinius bei procesinius aspektus. Tačiau galima išskirti esmines normų savybes dėl kurių dauguma autorių sutaria – tai įtaka veikėjų elgesiui ir jų intersubjektyvumas. Kalbant apie normas, o ypač apie jų veikimą, svarbu pabrėžti jų keleriopą poveikį. M. Finnemore ir K. Sikkink normas apibrėžia kaip tinkamo elgesio standartus veikėjams, turintiems savo identitetą.⁷⁴ Tuo tarpu Payne Rodger atkreipia dėmesį, kad normos yra grindžiamos bendru supratimu ir sukuria tam tikrus kolektyvinius lūkesčius keliamus veikėjams.⁷⁵ Pagal konstruktyvistinę logiką, visa tai turi įtakos veikėjų priimamiems sprendimams ir taip, bent iš dalies, lemia jų elgesį. Tačiau svarbu pabrėžti, kad normos nėra „tik elgesio reguliatoriai“: jos gali veikti, net jei atrodo, kad veikėjų elgesys prieštarauja joms.⁷⁶ Dauguma konstruktyvistų sutinka, kad normos gali būti svarbios veikėjų tapatybės kūrime, nes jos priskiria tam tikrus vaidmenis atskiriems veikėjams. Apibendrinant galima teigti, kad konstruktyvistai normų veikimą suvokia dvejopai: 1. normos *reguliuoja* veikimą, nurodamos veikėjams kas yra galima, kas ne (tam tikri moraliniai kodai); 2. normos *kuria* tam tikras socialines situacijas ir veikėjų identitetus - taip jos gali nulemti veiksmų baigtis bei socialaus veikimo reikšmes. Kai veikėjas priima normas, jis taip pat susiduria su kitų veikėjų lūkesčiais, kad jas išpildys savo elgesiui.⁷⁷ Darbe daroma prielaida, kad branduolinio ginklo nenaudojimo fenomene veikia tiek *reguliaciniai*, tiek *kuriamieji* normų reiškinių aspektai.

Svarbu paminėti tai, kad darbe branduolinio ginklo nenaudojimo normos egzistavimas nebus dar kartą tikrinamas. Remiantis tokių konstruktyvistų kaip N. Tannenwald, R. Price, T. V. Paul studijose

⁷¹ Kutt, Steffek, 5.

⁷² Martha Finnemore, Sikkink Kathryn, „Taking Stock: The Constructivist Research Program in International Relations and Comparative Politics“ *Annual Review of Political Science* 4, 2001, 889 <http://www.ir.rochelleterman.com/sites/default/files/Finnemore_Sikkink_1998.pdf> [Žiūrėta 2016.01.05]

⁷³ Gregory A. Raymond, „Problems and Prospects in the Study of International Norms.“ *Mershon International Studies Review*, 41 (2), 1997, 206 <https://www.researchgate.net/publication/227683035_Problems_and_Prospects_in_the_Study_of_International_Norms1> [Žiūrėta 2016.03.10]

⁷⁴ Finnemore, Sikkink, 891.

⁷⁵ Payne, Rodger A. „*Persuasion, Frames and Norm Construction*.“ *European Journal of International Relations* 7(1), 2001, 37. <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.525.5373&rep=rep1&type=pdf>> [Žiūrėta 2016.01.13]

⁷⁶ Kutt, Steffek, 5.

⁷⁷ Farrell, 821.

pateikiamomis išvadomis, aptariamoji norma šiame tyrime bus laikoma egzistuojančia. R. Price bendroje studijoje su N. Tannenwald atkreipia dėmesį, kad nors *de jure* ši norma nėra įtvirtinta, kadangi nėra aiškaus teisinio draudimo tarptautinėje teisėje, kuris branduolinio ginklo naudojimą apibrėžtų nelegaliu, kaip pavyzdžiui yra dėl cheminių ginklų, tačiau branduolinio ginklo nenaudojimo norma yra laikoma *de facto* veikiančia.⁷⁸

Reikia atkreipti dėmesį į tai, kad mėginant apibrėžti normas, galima susidurti su problema, kad egzistuoja normų turinčių panašią, ar mažai besiskiriančią reikšmę, arba ta pati norma apibrėžiama skirtingomis sąvokomis. Tai aiškiai atsispindi nagrinėjant branduolinio ginklo nenaudojimo fenomeną. Šio masinio naikinimo ginklo nenaudojimo normą konstruktyvistai apibrėžia kaip *nenaudojimo tradiciją*, arba *tabu*. Toks skirtingas sąvokų vartojimas, gali būti fundamentalus ir netgi keičiantis esmę. Siekiant išvengti painumo ir atsižvelgiant į tai, kad konstruktyvistiniuose tyrimuose itin svarbu tinkamai įvardinti esmines tyrimo koncepcijas bei reikšmes, nes jos svarbios renkantis metodologinius įrankius,⁷⁹ aptarsime minėtus konstruktyvistinius branduolinio ginklo nenaudojimo normos apibrėžimo variantus. .

a. Branduolinio ginklo naudojimo „Tabu“

N. Tannenwald bei dalis kitų konstruktyvistų, savo darbuose branduolinio ginklo nenaudojimo normą apibrėžia „tabu“ sąvoka.⁸⁰ Pastebėtina, kad „tabu“ sąvoka naudojama būtent kalbant apie JAV atvejį. Kaip yra būdinga normoms, tabu apima reguliatyvius ir konstitutyvius aspektus. Visų pirma, pagal *reguliatyvinę* „tabu“ reikšmę, branduolinių ginklų nenaudojimas traktuojamas kaip *absolutus* (ang. *absoluteness*), priimamas *kaip duotybė* (ang. *taken-for-grantedness*), o naudojimas *nesvarstytinas* (ang. *unthinkingness*).⁸¹ Tai reiškia, kad „tabu“ terminas naudojamas apibūdinti branduolinio ginklo normą yra labai stiprus savo reguliacine reikšme. Atsižvelgiant į tris N. Tannenwald išskiriamus *tabu* bruožus, branduolinio ginklo panaudojimas yra nesvarstytinas ar net neįmanomas.

⁷⁸ Richard Price, Nina Tannenwald, „*Norms and Deterrence: The Nuclear and Chemical Weapons Taboos.*“ 32. Kn. Peter J. Katzenstein (sud.) *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics.* New York: Columbia University Press, 1996. <[http://www3.amherst.edu/~pmachala/Current%20Politics/PS-50%20IR%20&%20Foreign%20Policy%20Theory-THE%20READINGS/Archive/Price%20&Tannenwald,%20Nuclear%20and%20CW%20Taboos%20\(from%20Culture%20of%20National%20Security\)1996.pdf](http://www3.amherst.edu/~pmachala/Current%20Politics/PS-50%20IR%20&%20Foreign%20Policy%20Theory-THE%20READINGS/Archive/Price%20&Tannenwald,%20Nuclear%20and%20CW%20Taboos%20(from%20Culture%20of%20National%20Security)1996.pdf)> [Žiūrėta 2016. 03.03]

⁷⁹ Audie Klotz ir Cecelia Lynch, *Strategies for Research in Constructivist International Relations.* London: M.E. Sharpe, 2007, 16.

⁸⁰ Nina Tannenwald, „The Nuclear Taboo: The US and the Normative Basis of Nuclear Non-use“, *International Organization*, 53, 1999, 433–68; Nina Tannenwald, *The Nuclear Taboo: The United States and the Non-Use of Nuclear Weapons Since 1945.* Cambridge University Press, 2007.

⁸¹ Kutt, Steffek, 8.

Taip pat „tabu“ terminas branduolinius ginklus apibrėžia kaip nepaprastus (ang. *extraordinary*), priskiria juos ypatingai probleminių ginklų kategorijai, o tiksliau, vaizduoja kaip nepriimtinius masinio naikinimo ginklus.⁸² Tai glaudžiai siejasi su kuriančia „tabu“ reikšme. N. Tannenwald pastebi, kad pagal tai, įsipareigoja laikytis *tabu*, tarptautiniai veikėjai gali būti kategorizuojami į civilizuotus ir necivilizuotus.⁸³ O tai reiškia, kad kaip ir numatoma pagal prieš tai aptartą konstitutyvinių normų reikšmę, iš dalies formuojamas tabu prisiimančio ar nepriišančio veikėjo identitetas ir priskiriamas tam tikras vaidmuo, su kuriuo siejami lūkesčiai dėl jo elgesio. Pagal tai, vieni veikėjų veiksmai suprantami kaip priimtini/derantys (ang. *appropriateness*), o kiti ne. Dėl to, priimtimumo / deramumo sąvoka labai svarbi konstruktyvistiniuose tyrimuose. Socialinių konstruktyvistų mokykla (ang. *social-constructivist school*) aiškindama branduolinį tabu, net išskiria priimtimumo logiką (ang. *the logic of appropriateness*), tai reiškia, kad veikėjai priima sprendimus vadovaudamiesi tuo, ar vienas ir kitas sprendimas bus priimtinas / deramas (ang. *appropriate*) pagal jo prisiimtą vaidmenį (pagal tabu, branduolinio ginklo naudojimas būtų suprantamas kaip visiškai nepriimtinas elgesys).⁸⁴ Taigi, pagal tai branduolinį tabu galima suvokti kaip labiausiai kategorišką branduolinio ginklo nenaudojimo normos formą, kurios laikantis, branduolinio ginklo naudojimas, esant jokioms aplinkybėms nebūtų svarstytinas ir priimtinas.

b. Nenaudojimo tradicija

Kalbant apie šią normos formą, negalime taip aiškiai kaip tabu atveju išskirti jos reguliuojančios ir kuriančios reikšmės, tačiau negalima atmesti tokio galimo veikimo dvilypumo. Reikia atkreipti dėmesį, kad *tradicijos* sąvoka, apibūdinanti socialinį reiškinį, yra ne tokia griežta kaip „tabu“.⁸⁵ Taip pat svarbu, kad nenaudojimo tradicijos (ang. *tradition of non-use*) sąvoka, konstruktyvistiniuose tyrimuose, nagrinėjant branduolinių ginklų nenaudojimo fenomeną, savo forma iš dalies oponuoja „tabu“ apibrėžimui.

T. V. Paul nesutinka su „tabu“ suponuojamu absoliutumu ir išvelgia galimai lankstesnį normos veikimą. Jis atkreipia dėmesį, kad šiuolaikinėse branduolinėse doktrinos dar numatomas branduolinio ginklo naudojimas, o dauguma atvejų, net ir pirmojo smūgio opcija, todėl nesutinka, kad valstybių vadovai dėl įsitvirtinusio „tabu“ net nesvarstytų branduolinio ginklo panaudojimo kaip galimybės. Atsižvelgiant į tai, tinkamesne norminio branduolinės taikos aiškinimo forma jis laiko *nenaudojimo tradicijos* sąvoka, nes ji yra

⁸² Farrell, 821.

⁸³ Ten pat.

⁸⁴ Daryd G. Press, Scott D. Sagan, Benjaamin A. Valentino, „Atomic Aversion: Experimental Evidence on Tboos, Traditions, and the Non- Use of Nuclear Weapons“ *American Political Science Review*, February, 2013, 2.

<https://cisac.fsi.stanford.edu/sites/default/files/FINAL_APSR_Atomic_Aversion.pdf> [Žiūrėta 2016. 03. 04]

⁸⁵ Paul, „*Taboo or Tradition?*“, 854.

lankstesnė ir labiau pažeidžiama nei „tabu“.⁸⁶ Galima teigti, kad nenaudojimo tradicija yra žymiai silpnesnė normos forma nei tabu: čia tarsi paliekama galimybė naudojimui. Pagal tai, valstybės branduolinio ginklo nenaudoja iš dalies dėl veikiančios nenaudojimo tradicijos, tačiau jos laikantis, nėra atsisakoma panaudojimo galimybės, jei tam tikros aplinkybės to reikalautų.

Svarbu pastebėti, kad *nenaudojimo tradicijos* ir *tabu* koncepcijos, kaip galimos branduolinio ginklo nenaudojimo normos formos, buvo suformuotos remiantis gan seniai įvykusių krizių (Korėjos, Vietnamo ir Persų Įlankos karų) atvejų studijomis. Dėl to, nemėginant kvestionuoti pačios normos veikimo, darbe daroma prielaida, kad dabartiniame pakitusiame tarptautiniame kontekste, galėjo labiau išryškėti viena iš aptartų normos koncepcijų, arba nenaudojimo norma galėjo įgauti kitą formą.

1.5 Normų formos ir turinio kaitos bei dinamikos galimybės

Konstruktivistų darbuose itin daug dėmesio skiriama normų susikūrimo tyrimams. Taip pat iš apžvelgtos literatūros susidaro įspūdis, kad konstruktivistai dalyvauja nuolatinėje kovoje dėl normų egzistavimo įrodymų. Netgi vienoje garsiausiųjų normos formavimosi ciklus aptariančioje M. Finnemore ir K. Sikkink studijoje akcentuojamas pats normos susikūrimo procesas,⁸⁷ kurį vainikuoja normos susikūrimas ir įsitvirtinimas, arba nenykimas, kitaip tariant, jos priimamos, arba ne. Tačiau į M. Krook ir J. True dėl tokio požiūrio kritikuoja konstruktivistų autorius ir skatina normas vertinti kaip procesą.⁸⁸ Tai reiškia, kad reikia ne tik vertinti, ar norma įsitvirtino ir ar tikrai veikia, o reikia stebėti jos dinamiką. Galima pastebėti, kad aptariamąsias branduolinio ginklo nenaudojimo normos tyrimuose taip pat vyrauja statiškas požiūris: ginčijamasi dėl jos egzistavimo, varžantis su realistais bei diskutuojama dėl jos formos (tabu ir tradicijos ginčas).

M. Krook ir J. True kalbėdamos apie normą, kaip procesą išskiria „vidinius“ ir „išorinius“ normos dinamikos ciklo šaltinius. *Vidinis* normos dinamikos šaltinis ar impulsas gali būti vykstanti diskusija viduje dėl normos apibrėžimo ir vertinimo, o *išoriniu šaltiniu* gali būti platesnis normų kontekstas ar jo pakeitimas.⁸⁹ Remiantis šiomis teorinėmis prielaidomis, tiriamojoje darbo dalyje bus įvertinama, ar galėjo išryškėti panašūs dinamikos šaltiniai JAV branduolinio ginklo nenaudojimo normos atveju.

⁸⁶ Paul, „*Taboo or Tradition?*“, 857

⁸⁷ Finnemore, Sikkink 887-917.

⁸⁸ Mona Lena Krook, Jacqui True, „Rethinking the Life Cycles of International Norms: The United Nations and Global Promotion of Gender Equality.“ *European Journal of International Relations*, 18 (1), 2012, 105. <http://www.mlkrook.org/pdf/krook_true_2012.pdf> [Žiūrėta 2016. 03. 16]

⁸⁹ Ten pat, 109.

Normų dinamikos tyrimams itin svarbios W. Sandholtz formuojamos teorinės prielaidos. Jis teigia, kad normatyvinės struktūros dėl savo prigimties negali būti statiškos: dėl įtampų tarp skirtingų normų, normos ir elgesio, vyksta pastovus normos vystymosi / kaitos procesas.⁹⁰ Šis autorius suformuoja normos kaitos ciklo teoriją, išskirdamas keturias fazes. 1) Pirmąją normos dinamikos fazę W. Sandholtz laiko jau egzistuojančias normas ir taisykles (pasirinkimo kontekstą), kurios lemia veikėjų sprendimus. Jis atkreipia dėmesį, kad normos tam tikra prasme lemia visų tipų veikėjų pasirinkimus. Net strategiškai mąstantys veikėjai, kurie paprastai netiki normomis, anot jo, tam tikrais atvejais yra priversti jomis remtis, nes tai garantuoja didžiausią sėkmės šansą pagal kalkuliacinę logiką, kuria jie vadovaujasi.⁹¹

2) Antrąją dinamikos fazę autorius įvardijama *disputus dėl normos*, kurie kyla analizuojant priimtus ar būsimus sprendimus. Jis pabrėžia, kad disputai dėl normatyvinių struktūrų yra neišvengiami dėl visoms normoms būdingo *neišbaigtumo* ir *vidinio prieštaravimo*. Dėl šių normų savybių, veikėjams kyla neaiškumų, iš kurių išplaukia ginčiai ir disputai, dėl jų taikymo praktikoje. Kalbėdamas apie normoms būdingą neišbaigtumą, W. Sandholtz teigia, kad normos negali pateikti tinkamo veikimo modelio visoms situacijoms dėl nuolat besikeičiančių aplinkybių ir kontekstų.⁹² O vidinį normos prieštarumą jis apibūdina kaip įtampas ir skirtis tarp skirtingų normų veikiančių toje pačioje visuomenėje, arba normos padėtį kitų normų atžvilgiu.

93

3) Trečioji fazė jau gali žymėti galimos modifikacijos normoje pradžią. Aptariant šį etapą atskleidžiama, kad normų pokyčiai ateina iš argumentų pateikiamų minėtos diskusijos metu. Tai reiškia, kad argumentai ir įtikėjimas jais modifikuoja normas. Pagal W. Sandholtz normatyviniai argumentai yra labiau įtikinami kai: gauna paramos iš galingų valstybių, yra suderinami su jau egzistuojančiomis ir plačiai paplitusiomis normomis, remiasi naujausiais precedentais.⁹⁴ Aiškinant argumentavimą, teorijoje ypatingai pabrėžiama precedentų reikšmė. Remiantis Anthony A. D'Amato, akcentuojama, kad bet kokio pobūdžio (kaip ir aptariamojo) ginčiuose visada persvarą įgaus ta pusė, kuri gali pateikti kuo daugiau naujausių precedentų.

⁹⁰ Wayne Sandholtz, „Dynamics of International Norm Change: Rules against Wartime Plunder.“ *European Journal of International Relations*, 14 (1), March 2008, 103.

⁹¹ Ten pat, 104.

⁹² Ten pat, 105.

⁹³ Ten pat, 106.

⁹⁴ Ten pat, 107.

4) Ketvirtojoje fazėje numatomas normos pakitimas. W. Sandholtz numato, kad baigiamojoje ciklo dalyje gali pakisti normos turinys, jos stiprumas, aiškumas ir specifiškumas. Taip pakitusi norma, pakeičia visą norminę struktūrą.⁹⁵

Šis W. Sandholtz apibrėžtas normų dinamikos ciklas bei M. Krook ir J. True įžvalgos apie galimus normų dinamikos šaltinius bus laikomi vienu iš tiriamosios darbo dalies ramsčių. Atsispiriant nuo šio modelio, bus tiriamas JAV branduolinio ginklo nenaudojimo norma ir galimas jos reikšmės pokytis 2009 – 2015 metų laikotarpiu. Daroma prielaida, kad tuo metu galėjo labiau išryškėti vienas iš jau aptartų konstruktyvistinėse diskusijose vyraujančių *tabu* arba *nenaudojimo tradicijos* konceptų, tačiau neatmetama galimybė, kad aptariama norma galėjo įgauti ir visiškai naujas formas.

1.6 Branduolinio atgrasymo ir norminio aiškinimo galimos sąveikos variantai

Svarstant darbo įvade formuojamą problemą, svarbu pabrėžti, jog egzistuoja esminė priešprieša tarp branduolinio atgrasymo ir norminės prieigos. Kaip jau minėta anksčiau, branduolinis atgrasymas yra veiksmingas, kuomet jis yra patikimas (ang. *credible*). Kitaip tariant, branduoliniam atgrasymui yra BŪTINA branduolinio ginklo panaudojimo galimybė ir būtina priešą įtikinti tokios galimybės realumu, ar net neišvengiamumu, tuo tarpu normos ir tabu aiškinimai remiasi nenaudojimo principu. Interpretacinio atgrasymo atstovai taip pat atkreipia dėmesį, kad branduolinio tabu normos laikymasis yra nesuderinamas su patikimu atgrasymu.⁹⁶ Šie vienas kitam priešingi teiginiai aiškiai atskleidžia teorinį paradoksą.

Kita vertus galima įžvelgti tam tikrus teorijų suderinamumo taškus. Svarbiausia pabrėžti, kad iš *esmės jų siekiai sutampa*. Kaip jau buvo minėta anksčiau, branduolinio atgrasymo logikos esmė ir pagrindinis siekis yra išvengti branduolinio ginklo panaudojimo. Tik tokiu atveju atgrasymas būtų laikomas sėkmingu. Konstruktyvistinis normatyvinis aiškinimas taip pat remiasi į tai, kad pagrindinė normų funkcija yra tarsi sukurti tam tikrus psichologinius / moralinius saugiklius, kurie stabdo sprendimų priėmėjus nuo šio ginklo naudojimo. Kitas galimas realistinio ir konstruktyvistinio aiškinimų suderinamumo taškas – vienas kito papildymas. Kaip jau minėta anksčiau, branduolinio atgrasymo silpną vietą laikomas psichologinio elemento neįvertinimas. Tuo tarpu norminis aiškinimas kaip tik ir kalba apie tam tikrų psichologinių barjerų sukūrimą, dėl kurių sprendimų priėmėjai tikrai nesiryš ginklo panaudojimui. S. D. Sagan kalbėdamas apie realistų požiūrį į normas, taip pat atkreipia dėmesį, kad masinio naikinimo ginklų temoje normų veikimas yra ryškus ir

⁹⁵ Sandholtz, 110.

⁹⁶ Lupovici, 717.

būtų sunku jį paneigti. Autorius taip pat teigia, kad normas ir jų veikimą ir reikėtų svarstyti atgrasymo kontekste ir kad jos yra tarsi stabilizuojantis veiksnys, kuris lemia sprendimų priėmėjų pasirinkimą nenaudoti šių ginklų.⁹⁷ Pagal tai, galima teigti, kad normos, tarsi užpildo branduolinio atgrasymo silpnąją vietą.

Siekiant surasti branduolinio atgrasymo ir normų veikimo sąveikos taškus, atsižvelgiant į abiejų teorijų pagrindinius teiginius, darbe daroma prielaida, kad kaip ir teoriniame, taip ir praktiniame lygmenyje jos: a) gali paraleliai koegzistuoti (nesuartėdamos) dėl jau minėto teorinio paradokso; b) gali suartėti per bendrą siekį ir galimą vienas kito papildymą. Tačiau neatmetama galimybė, kad tiriamajame atvejuje išryškės kitokios teorijų ryšio formos.

Tarptautinių santykių tyrimų literatūroje mėginimų derinti atgrasymo ir normų teorijų aspektus pasitaiko labai retai. O jei ryžtamasi šias teorijas derinti, vengiama atlikti konstruktyvistinio pagrindo tyrimą analizuojant atgrasymo aspektą.⁹⁸ Šiame darbe, atsispiriant nuo jau minėtų interpretacinio atgrasymo teiginių (kad atgrasymas yra socialiai konstruojamas ir jį reikėtų vertinti kaip kalbos aktą), atgrasymas, kaip ir norma bus analizuojamas kaip diskursas. Bus siekiama atskleisti, kaip norminis ir atgrasymo diskursai veikia tarpusavyje ir kuris iš išskirtų variantų (neatmetama galimybė, kad gali išryškėti kiti) atsispindi tiriamajame atvejuje. Darbe taip pat daroma prielaida, kad be minėtos galimos sąveikos, atgrasymo reikšmė (dėl būdingo intersubjektyvumo) galėjo pakisti, o branduolinio ginklo nenaudojimo norma galėjo išgyveno dinamikos procesą. Todėl tiriamojoje darbo dalyje, bus tiriama ne tik jų atgrasymo ir normos sąveika, bet ir galima jų reikšmės kaita.

⁹⁷ Scott D. Sagan, „*Realist Perspectives on Ethical Norms and Weapons of Mass Destruction*“ (Kn.) Sohail Hashmi, Steven Lee (sud.) *Ethics and Weapons of Mass Destruction: Religious and Secular Perspectives*. Cambrige: Cambridge University Press, 2004, 75. <https://cisac.fsi.stanford.edu/sites/default/files/Ethical_Norms_and_WMD.pdf> [Žiūrėta: 2015.12.03]

⁹⁸ Lupovici, 717.

2. BRANDUOLINIO ATGRASYMO IR NORMŲ SAŲAIKA: JAV ATVEJIS

2.1 Tyrimo metodologija

Pirmojoje darbo dalyje buvo išanalizuoti pagrindiniai klasikinio branduolinio atgrasymo elementai ir jų aktualumas dabarčiai. Taip pat, atsispiriant nuo ketvirtosios - interpretacinio atgrasymo tyrimų bangos prielaidų, buvo atkreipiamas dėmesys į atgrasymo intersubjektyvumą, dėl kurio strategiją vykdančių ir taikančių veikėjų interpretacijos yra itin svarbi analizės medžiagos dalis, kurios negalima ignoruoti. Apžvelgus norminius branduolinio ginklo nenaudojimo aiškinimus, buvo iškelta prielaida, kad branduolinio ginklo nenaudojimo norma per laiką galėjo pakisti - išgyventi dinamikos procesą. Pagal tai, dabartines JAV branduolinio ginklo (ne) naudojimo nuostatas galima analizuoti keliant klausimus: 1) Kaip JAV suprantama / traktuojama branduolinio atgrasymo reikšmė? 3) Kaip reiškiasi branduolinio ginklo nenaudojimo normos reikšmė? 4) Kokią formą įgyja norma ir kaip ji reiškiasi šalia / kartu branduolinio atgrasymo? Į šiuos klausimus bus mėginama atsakyti atliekant kokybinę turinio analizę.

Socialinių mokslų atstovams būdingas atrankos klausimas: kokius atvejus ir kiek atvejų reikia stebėti, siekiant patikimų išvadų.⁹⁹ Todėl ir šiame darbe tenka pripažinti duomenų pasirinkimo subjektyvumą ir santykinumą, kuris yra būdingas kokybinėms analizėms. Kita vertus, siekiant tikslumo, buvo remiamasi Philipp Mayring suformuota kokybinės turinio analizės metodologija.¹⁰⁰ Šio darbo tyrimo dizainas buvo konstruojamas pagal minėtojo autoriaus siūlomus tyrimo etapus:

- 1) Informacijos santrauka (ang. *Summary*). Šiame etape vykdomas informacijos rinkimas, siekiant ją sutraukti ir susisteminti iki valdomo sąvado, kuris vis dar atspindi pirminį medžiagos masyvą.

Atliekant šią atvejo analizę, buvo pasitelkta keturiasdešimt tekstų iš jau minėto oficialaus diskurso (dėl ribotos darbo apimties, bus cituojami tik charakteringiausi ir tyrimui svarbiausi pavyzdžiai, duomenis iš kitų tekstų naudojant bendrumams ir vyraujančioms tendencijoms nustatyti). Daugiausiai pareigūnų kalbų ir kitų šaltinių buvo atrinkta iš šių teminių laukų: a) B. Obamos paskelbta naujoji branduolinės ginkluotės programa ir diskusijos apie jos įgyvendinimą; b) Irano derybos ir diskusijos susijusios su jomis; c) Svarstymai

⁹⁹ Vinogradnaitė Inga. *Diskurso analizė kaip politikos tyrimo metodas: Metodinė priemonė politikos mokslų studentams*. Vilnius: VU TSPMI, 2006, 39.

¹⁰⁰ Florian Kohlbacher, „The Use Of Qualitative Analysis in Case Study Research.“ *FQS Forum: Qualitative Social Research*, 7 (1), Art 21, January 2006, 4.2.2 < <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/75/153#g422>> [Žiūrėta 2016. 04. 20]

ir pareiškimai apie Šiaurės Korėjos branduolinės ginkluotės arsenalo keliamą pavojų. Buvo daroma prielaida, kad būtent šiuose kontekstuose geriausiai atsiskleidė nagrinėjamos koncepcijos.

- 2) Eksplikacija (ang. *explication*). Šis etapas skirtas medžiagos patikslinimui. Nagrinėjant atsirinktą medžiagą, buvo išskiriami būdingiausi retoriniai konstruktai.

Vykdam šį etapą buvo išrenkamos analizuojamam tekstų lauke dažniausia pasikartojančios reikšmės bei procesai ir jiems apibūdinti skirti išsireiškimai (pavieniai žodžiai, jų junginiai, metaforos). Pagal tai buvo sudaromos retorinių pavyzdžių lentelės, kurios buvo svarbios trečiajam analizės žingsniui.

- 3) Struktūravimas / kategorizavimas (ang. *Structuring*). Tai pati svarbiausia Philipp Mayring metodikos dalis. Jos metu iš medžiagos yra „išfiltruojamos“ vyraujančios reikšmės ir formos, kurios suskirstomos į kategorijas. Kategorijos yra apibrėžiamos ir prie jų priskiriami būdingiausi pavyzdžiai (retorinių pavyzdžių lentelių forma).

Tokiu būdu yra išgryninami konkretūs analizės elementai - kategorijos. Jų forma ir raiška ir tarpusavio sąveika, toliau sekant Philipp Mayring modelį, buvo interpretuojama.¹⁰¹ Kategorijų kombinavimas jas interpretuojant užima labai svarbią vietą šiame modelyje. Tai JAV atvejo studijoje padėjo atskleisti atgrasymo ir normų reikšmių rekonstravimo procesų elementus ir galimas formas (nebaigtines). O tai leido pateikti įžvalgas apie galimą atgrasymo ir normos sąveiką JAV.

Antroji darbo dalis suskirstyta į tris skyrius. Juose kokybinės turinio analizės rezultatai bus gretinami su pirmojoje dalyje aptartomis teorinėmis gairėmis. Pirmajame poskyryje bus analizuojamas branduolinio atgrasymo reikšmės konstravimas JAV aukščiausiųjų pareigūnų diskurse. Antrajame, remiantis turinio analizės rezultatais ir kontekstinės informacijos šaltiniais bus įvertinama branduolinio ginklo nenaudojimo normos dinamika. Paskutiniajame bus aptariama atgrasymo ir normų reikšmių sąveikia JAV.

2. 2 Branduolinio atgrasymo reikšmė ir jos rekonstravimas JAV atveju

2. 2. 1 Prielaidos branduolinio atgrasymo reikšmės persvarstymui

Kaip jau buvo minėta anksčiau, šio tyrimo atspirties tašku tapo JAV prezidento B. Obamos kadencijos pradžioje 2009 metų balandį Prahoje pasakyta kalba. Ji žymėjo naujo požiūrio į branduolinę ginkluotę pradžią ir buvo laikoma itin svarbia Globalaus nulio (ang. *Global Zero*) iniciatyvos dalimi ir atspirties tašku. Global Zero - tai tarptautinis judėjimas ir pastangos sumažinti branduolinių ginklų platinimo ir branduolinio

¹⁰¹ Kohlbacher, 4.2.2.

terorizmo keliamas grėsme, kurio pagrindinis tikslas - palaipsniui pasiekti visiško branduolinių ginklų panaikinimo. Prie šio judėjimo prisideda beveik 200 pasaulio lyderių.¹⁰² Analizuojant minėtojo laikotarpio diskurso turinį paaiškėjo, kad Prahos kalboje suformuoti teiginiai ir mintys bei kalba *per se*, padiktavo ir tam tikra prasme užkodavo naratyvus, kurie vėliau įvairiomis kryptimis buvo vystomi kitų veikėjų bei turėjo įtakos branduolinio atgrasymo reikšmės aptariamuoju laikotarpiu konstravimui.

B. Obamos teiginiai tapo savotišku rėmu, kuris reiškėsi diskurse, dažnai referuojant į pačią kalbą. Išryškėjo specifiniai žodžių junginiai, skirti apibūdinti mintims išsakytoms žymiojoje kalboje: pagrindinis ir dažniausiai pasikartojantis „Prahos programa“ (ang. *Prague Agenda*).¹⁰³ Taip pat dažnai JAV aukščiausieji pareigūnai, kaip ir pats B. Obama kartojo esmines Prahos klabos frazes: „[...] Amerika įsipareigoja siekti taikos ir saugumo pasaulyje be branduolinių ginklų“; „[...] Nesuklyskite: tol, kol egzistuoja šie ginklai, JAV išlaikys saugų ir veiksmingą arsenalą atgrasyti priešą, ir užtikrinti mūsų sąjungininkų gynybą.“¹⁰⁴

Šie du teiginiai tapo savotiškais leitmotyvais ir ašimi ne tik diskurse, bet ir šalies praktikoje. Prezidento administracijos 2010 metais suformuota branduolinė doktrina, vadinamoji „Branduolinės laikysenos apžvalga“ (ang. *Nuclear Posture Review*) faktiškai buvo paremta šiomis raktinėmis tapusiomis B. Obamos frazėmis. Apžvalgoje išvardijami penki pagrindiniai branduolinės politikos tikslai: 1. Branduolinių ginklų platinimo ir terorizmo prevencija; 2. Branduolinių ginklų vaidmens JAV nacionalinio saugumo strategijoje sumažinimas; 3. Strateginio atgrasymo poveikio ir stabilumo su mažesniu branduolinės jėgos lygiu išlaikymas; 4. Regioninio atgrasymą sustiprinimas ir įsipareigojimus JAV partnerėms patvirtinimas; 5. Saugaus, apsaugoto ir efektyvaus branduolinio arsenalo išlaikymas.¹⁰⁵ Šių idėjų užfiksavimas doktrinoje lėmė ir tai, kad oficialiame diskurse įsitvirtino dvi pagrindinės kategorijos: „*branduolinės ginkluotės mažinimas*“ ir „*patikimo atgrasymo užtikrinimas*“.

Galima teigti, kad kategorijų suderinimas praktikoje tampa klausimu nagrinėjamu materialioje ir nematerialioje plotmėje. Materialia plotme įvardijama techninius elementus apimantis diskusijų laukas. Čia

¹⁰² Global Zero Commission. Global zero Action Plan. February 2010. 1. <http://www.globalzero.org/files/gzap_6.0.pdf> [Žiūrėta 2016. 03. 01]

¹⁰³ Rose Gottmoeller, „Arms Control in Informational Age: „Getting to Zero“ Toolbox“ Pranešmas konferencijoje „Global Zero“ Conference, Yale University, New Haven, February 18, 2012. <<http://www.state.gov/t/us/184321.htm>> [Žiūrėta 2016. 03. 01]

¹⁰⁴ Barack Obama, Remarks By President Barack Obama In Prague As Delivered, Prague, Czech Republic, April 5, 2009 <<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-barack-obama-prague-delivered>> [Žiūrėta 2015.02.04]

¹⁰⁵ Nuclear Posture Review Report, Department of Defence: United States of America, April 2010, 2. <http://www.defense.gov/Portals/1/features/defenseReviews/NPR/2010_Nuclear_Posture_Review_Report.pdf> [Žiūrėta 2015. 11. 12]

formuojami paprastai gan konkretūs klausimai „ar pakaks branduolinių ginkluotės vienetų po sumažinimo?“, „ar vis dar reikia plėtoti triadą?“. Generolas J. Cartwright kalbėdamas apie triados išsaugojimą teigė „kad ji nebūtinai bus reikalinga dabartiniame koncepte [...] bet mes turime laiko tam išsiaiškinti“¹⁰⁶ Tokios abejonės parodo, kad naujoji branduolinių ginklų programa tapo tam tikru rebusu iš praktinės / karinės pusės.

Antroji svarstymų plotmė, apima daugiau veikėjų mąstymo ir interpretavimo elementus. Svarstant „branduolinės laikysenos apžvalgą“, kariškiai kalbėjo gan atvirai, kad toks doktrininis pokytis nėra lengvas: „pasakysiu tai, ko niekas nenori sakyti, kad ypač mūsų institucijai [kalbama apie Pentagoną] yra sunku judėti nuo taip kaip yra situacijos (ang. *as-is*).“ Kalbant apie tai, kad pokytį yra ne taip lengva įvykdyti, diskurse galima pastebėti ir tam tikrų suasmeninimo elementų: „[...] jie mąsto kitaip [kalbama apie Pentagono pareigūnus ir kariškius] todėl šios programos įgyvendinimas bus tiek pat kultūrinis, kiek techninis [...] tai judėjimas prie skirtingo minčių rinkinio“ (ang. *mindset*).¹⁰⁷

Toks pačių veikėjų nematerialiojo dėmens akcentavimas ir suvokimas, kalbant apie naująją branduolinių ginklų doktriną, atitinka pagrindinius interpretacinio atgrasymo teiginius, kurie, kaip jau minėta pirmojoje darbo dalyje, grįžta prie strategijos kaip *cosa mentale* ištakų ir pabrėžia, kad atgrasymas, kaip nei viena kita strategija, yra ypatingai priklausomas nuo interpretavimo ir suvokimo. James E. Goodby kalbėdamas apie JAV branduolinį atgrasymą kuris veikia dabartinėje pakitusioje tarptautinėje aplinkoje, taip pat pabrėžia politinę - psichologinę šios strategijos pusę.¹⁰⁸ Tai tik patvirtina, kad itin svarbu išsiaiškinti, kaip veikėjai supranta atgrasymą ir kokią jo reikšmę sukuria.

Paminėtina ir tai, kad diskurse akcentuojami kiti pavojai, nei buvo būdingi dvipolei Šaltojo karo sistemai. Diskurso formuotojai pabrėžia terorizmą, branduolinių ginklų platinimą ir nestabilių valstybių keliamą pavojų. Tuometinė valstybės sekretorė H. Clinton pabrėžė: „[...] patys didžiausi pavojai su kuriais susiduriame šiandien: branduolinių ginklų platinimas ir terorizmas.“¹⁰⁹ Prezidentas linkęs kalbėti apie Šiaurės

¹⁰⁶ James Cartwright, Council of Foreign Relations Meeting. Subject: Nuclear Posture Review. April 8, 2010. <http://www.defense.gov/Portals/1/features/defenseReviews/NPR/Council_on_Foreign_Relation.pdf> [Žiūrėta 2016. 03. 02]

¹⁰⁷ Cartwright 2010.

¹⁰⁸ Goodby, 57

¹⁰⁹ Secretary Hillary Clinton, Briefing on the announcement of the new START treaty, March 26, 2009 <<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/briefing-secretary-clinton-secretary-gates-admiral-mullen-announcement-new-start-tr>> [Žiūrėta 2016. 03. 01]

Korėjos ir Irano galimos branduolinės modernizacijos ir platinimo keliamą pavojų.¹¹⁰ Pakitęs grėsmės suvokimas taip pat tampa akstinu atgrasymo reikšmės persvarstymui.

B. Obamos programa užfiksavo naują branduolinės politikos kryptį – judėti link visiško branduolinio nusiginklavimo ir tuo pačiu užtikrinti patikimą branduolinį atgrasymą. Nors teigiama, kad bus laikomasi atgrasymo, ši strategija tuo pat metu vertinama gan kritiškai. Pats prezidentas Prahos kalboje atgrasymą pavadino „Šaltojo karo mąstymu“.¹¹¹ Atsiimdamas Nobelio taikos premiją, B. Obama taip pat užsiminė apie „senąją pasaulio architektūrą“.¹¹² Taip tarsi užfiksuojama, kad atgrasymas *per se* yra pasenęs. Kitų diskurso kūrėjų retorikoje išryškėja ir suvokimas apie savotišką naują kryptį, kurią padiktavo prezidento suformuota programa. Ellen Tauscher JAV sekretorė ginklų kontrolei ir tarptautiniam saugumui, 2009 metais kalbėjo apie tai, kad branduolinių ginklų atsisakymo siekis sukuria naują naratyvą XXI a. ir kad toks naujos krypties kūrimas reikalautų ne tik įtikinamų pajėgumų ir patikimos infrastruktūros, bet ir kūrybinio ir transformacinio mąstymo.¹¹³ Visame diskurse galima išvelgti savotišką seno / naujo perskyrą: atgrasymas, kaip savarankiškas elementas laikomas pasenusiu, siejamas su praėjusia Šaltojo karo era, tačiau naujosios branduolinės programos kontekste, kur atgrasymas yra derinamas su nusiginklavimu, ši strategija patenka į pažangos ir naujos krypties kūrimo naratyvą. Toks prieštaringas atgrasymo traktavimas savyje tarsi užkoduoja jo reikšmės persvarstymą.

Svarbu paminėti ir tai, kad „globalus nulis“ yra suprantamas kaip itin ilgojo laikotarpio tikslas. Tai Prahos kalboje pabrėžė pats prezidentas: „Aš nesu naivus. Šis tikslas nebus pasiektas greitai – tikriausiai ne per mano gyvenamąjį laikotarpį.“¹¹⁴ Laiko akcentavimas būdingas ir kitiems diskurso kūrėjams, ypač kalbantiems apie ginkluotės mažinimo procesus. Ginklų kontrolės biuro sekretoriaus patarėja Anita E. Fiedt vienoje iš savo kalbų pabrėžė, kad: „Pasaulio branduolinių ginklų arsenalas neatsirado per naktį, todėl ir

¹¹⁰ Barack Obama, Remarks at The Brandenburg Gate, Berlin, June 2013. <<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/06/19/remarks-president-obama-brandenburg-gate-berlin-germany>> [Žiūrėta 2016. 03. 01]

¹¹¹ Barack Obama, Prague, 2009

¹¹² Barack Obama, Remarks at the Acceptance of the Nobel Peace Prize, Oslo, 2010. <<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-acceptance-nobel-peace-prize>> [Žiūrėta 2016. 03. 02]

¹¹³ Ellen Tauscher Under Secretary for Arms Control and International Security U.S. Strategic Command. Remarks to U.S. Strategic Command Deterrence Symposium. Omaha, Nebraska July 30, 2009 <<http://www.state.gov/t/us/126862.htm>> [Žiūrėta 2016. 03. 01]

¹¹⁴ Barack Obama, Prague, 2009

neišnyks per naktį.¹¹⁵ Tokios nuostatos lemia, kad net ir esant nusiginklavimo siekiui, branduolinis arsenalas išlieka aktualus ir funkcionalus, su svarbiu vaidmeniu užfiksuotu doktrinoje. Toks įtvirtinimas strateginiuose dokumentuose patvirtina atgrasymo strategijos laikymąsi ir egzistavimą.¹¹⁶ Galima teigti, kad dėl to JAV atveju problema tampa ne klausimas „ar atgrasymas turi būti“, bet greičiau „koks atgrasymas turi būti“.

2. 2. 2 JAV dilema – „koks atgrasymas“: reikšmės paieškos

Reikšmės persvarstymo galimybes patvirtina jau minėta A. Lupovici mintis, kad atgrasymo strategija gali būti suprantama kaip save kuriantis naratyvas. Veikėjai, kurie tiki, kad yra savotiško atgrasymo žaidimo nariai, stengsis tobulinti ir stiprinti praktikas, kurios padės išsaugoti patį žaidimą.¹¹⁷ Šiuo atveju žaidėjais galima laikyti aukščiausiuosius JAV pareigūnus. Juo labiau, kad aptariamuoju laikotarpiu aukštas pareigas vis dar užima tie patys asmenys, kurie veikė „atgrasymo aukso amžiuje“ - Šaltojo karo metu. Geriausias to pavyzdys tuometinis gynybos sekretorius R. Gates, kuris kalbėdamas apie tai, ar branduolinės ginkluotės vienetų skaičiaus sumažinimas turės įtakos atgrasymui, užsimena: „Amerikos branduolinis atgrasymas turi didelę asmeninę reikšmę man“.¹¹⁸ Tačiau nereikėtų suprasti, kad daroma prielaida, jog šie veikėjai siekia išsaugoti atgrasymą klasikine jo forma. Priešingai, pats R. Gates, pasitelkdamas kelionės metaforą, kalba: „koks ilgas kelias nuo nuolat grėsiančio garantuoto abipusio susinaikinimo (MAD) iki branduolinės ginkluotės mažinimo buvo nueitas [...] ir kiek daug vis dar yra galimybių pasaulį paversti saugesniu.“¹¹⁹ O JAV viceprezidentas J. Biden teigė kad: „Naujoji strategija [...] palieka Šaltojo karo mąstymą už savęs“.¹²⁰ Jei ir toliau seksime A. Lupovici mintimis, apie atgrasymo žaidimo išsaugojimą, JAV atveju išlikimo garantas - tinkamos nišos pakitusive aplinkoje suradimas, o tiksliau santykio su B. Obamos paskelbta branduolinės

¹¹⁵ Anita E. Friedt, „Path Towards a Nuclear-Weapons Free World: Prospects for Nuclear Disarmament“, 61st Pugwash Conference on Science and World Affairs. Nagasaki, Japan, November 2015. <<http://www.state.gov/t/avc/rls/2015/249252.htm>> [Žiūrėta 2016. 02.05]

¹¹⁶ RAND, 28.

¹¹⁷ Lupovici, 716

¹¹⁸ Secretary Robert Gates. Briefing on the announcement of the new START treaty. March 26, 2009 <<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/briefing-secretary-clinton-secretary-gates-admiral-mullen-announcement-new-start-tr>> [Žiūrėta 2016. 03. 01]

¹¹⁹ Ten pat.

¹²⁰ Joseph. R. Biden, „A Comprahencive Nuclear Arm Strategy“ *Voltairenet*, April 7, 2010 <<http://www.voltairenet.org/article164856.html>> [Žiūrėta 2016. 03. 01]

ginkluotės programa subalansavimas. Tai reiškia, kad bandoma suvokti, koks atgrasymas turi būti po B. Obamos programos paskelbimo. Iš esmės, atsakymo į klausimą, „koks atgrasymas turi būti“, veikėjai ieško per jau minėtųjų - „branduolinės ginkluotės mažinimo“ ir „patikimo atgrasymo užtikrinimo“- kategorijų, kurios buvo užfiksuotos B. Obamos naujojoje politikoje, derinimą.

„Branduolinės ginkluotės mažinimo“ kategorija darbe įvardijamas kalbėjimas apie nuoseklų branduolių ginklų skaičiaus mažinimą iki visiško nusiginklavimo. Jis būdingas Naujojo START sutarties aptarimo, Irano susitarimo ir Šiaurės Korėjos grėsmės nagrinėjimo teminiams laukams. Apsibrėžta „branduolinės ginkluotės mažinimo“ kategorija apjungia nusiginklavimo (ang. *disarmament*) ir ginkluotės neplatavimo (ang. *nonproliferation*) iniciatyvų išraišką kalboje. Galima pastebėti, kad JAV aukščiausieji pareigūnai nusiginklavimą ir neplatinimą linkę traktuoti kaip neatsiejamus vienas nuo kito. JAV sekretorė ginklų kontrolei ir tarptautiniam saugumui Ellen Tauscher teigia: „nusiginklavimas ir neplatinimas yra dvi tos pačios monetos pusės [...] šalys gali platinti branduolinius ginklus, nes jų kaimynės juos turi [...] dėl to tu negali užtikrinti neplatavimo be tęstinio nusiginklavimo.“¹²¹ Iš tekstų lauko taip pat galima pastebėti, kad nusiginklavimo aktualizavimas suvokiamas kaip naujo veiksnio įvedimas į sprendimų priėmimą. Apie tai užsimena JAV viceprezidentas J. Biden: „Nuo šiol priimant sprendimus apie branduolinės ginkluotės kiekį ir dislokaciją, bus būtina atsižvelgti į neplatinimą ir kontrterorizmą, sprendimai negalės būti paremti vien stabilaus atgrasymo užtikrinimo siekiu.“¹²²

Svarstant „branduolinės ginkluotės mažinimo“ kategorijos svarbą atgrasymo reikšmės formavimui, būtina atsižvelgti į praktinį kontekstą. Svarbia B. Obamos programos įgyvendinimo dalimi laikoma Naujoji START sutartis tarp JAV ir Rusijos pasirašyta 2010 metais. Ji suprantama kaip didelis žingsnis siekiant „Globalaus nulio“ tikslų. Sutartis apribojo strategių branduolinių galvučių skaičių iki 1550 taip pat iki 700 apriboti dislokuotų jų nešėjų (tarpžemyninių balistinių raketų (ICBM), povandeninių balistinių raketų (SLBM) ir sunkiųjų bombonešių) kiekį ir iki 800 dislokuotų ir nedislokuotų nešėjų sumą.¹²³ Sutartis taip pat numatė ir kontrolės bei skaidrumo mechanizmus. Aukščiausiųjų JAV pareigūnų ji buvo vertinama itin palankiai. Tuometinė valstybės sekretorė Hillary Clinton teigė: „Naujoji START sutartis pademonstruoja mūsų įsipareigojimus pasiekti progreso dėl nusiginklavimo pagal branduolinių ginklų neplatavimo sutartį –

¹²¹ Ellen Tauscher, „Arms Control and Nonproliferation: The Road from Prague to Today“ pranešimas Commonwealth Club, Lafayette CA, 2011 <<http://www.state.gov/t/us/169244.htm>> [Žiūrėta 2016.03.04]

¹²² Joseph. R. Biden, 2010

¹²³ Treaty between United States of America and Russia Federation on Measures for the Further Reduction and Limitation on Strategic Offensive Arms (New SART). April 2010, 3. <<http://www.state.gov/documents/organization/140035.pdf>> [Žiūrėta 2016. 03. 01]

vadinamą NPT [...] ji suteikia pasitikėjimo ir skaidrumo dėl kurio sumažėja nesusipratimų, apsiskaičiavimų ir netikėtumo galimybė.¹²⁴

Mėginant atsekti atgrasymo reikšmės konstravimą, būtina pastebėti ir tai, kad nusiginklavimas diskurse nėra vertinamas kaip nūsukimas nuo atgrasymo suteikiamo stabilumo. R. Gates komentuodamas Naująją START sutartį, *The Wall Street Journal* kalbėjo karininkijos vardu: „JAV žymiai geriau su šia sutartimi, nei be jos. Ji sustiprina JAV ir mūsų sąjungininkių saugumą. Ir suteikia strateginio stabilumo tarp dviejų didžiausių pasaulio branduolinių galių.“¹²⁵ Nors, kaip buvo minėta pirmojoje darbo dalyje, pagal branduolinio atgrasymo logiką, šių ginklų egzistavimas yra būtina atgrasymo sąlyga, sprendimų priėmėjai nėra linkę skubėti daryti išvadų nepalankių atgrasymo ateičiai. Veikia mėginama rasti tam tikrų nusiginklavimo ir atgrasymo panašumų ir derinimo taškų. Frank A. Rose – JAV valstybės sekretoriaus pavaduotoja ginklų kontrolės reikalams teigia: „Ginklų kontrolės ir atgrasymo įrankiai gali ir turi būti derinami [...] branduolinis atgrasymas siekia suvaržyti grėsmę, o ginklų kontrolė siekia sumažinti ją.“¹²⁶ Apžvelgus „branduolinės ginkluotės mažinimo“ kategorijai priskirtą kalbėjimą, aiškėja, kad JAV pareigūnai nusiginklavimą ir neplatinimą vertina gan palankiai ir nėra linkę branduolinių ginklų mažinimo automatiškai sieti su atgrasymo silpnėjimu, ar atsisakymu.

1. Lentelė. „Branduolinės ginkluotės mažinimo“ kategorijos kalbėjimas. Šaltinis sudarytas autorės

Kategorija	Priskiriami būdingi retoriniai pavyzdžiai
„Branduolinės ginkluotės mažinimas“	<ul style="list-style-type: none"> - „bendradarbiavimas dėl nusiginklavimo“ (Obama and Medvedev, Prague 2010) - „neplatinimas“, „neplatinimo užtikrinimas“, „nusiginklavimas“ (Ellen Tauscher, CA 2011) - „ženklus ir patikimas branduolinio arsenalo sumažinimas turės teigiamą efektą pasauliui“ (Naujoji START sutartis, 2010, 2) - „...branduolinių ginklų atsisakymas pavers pasaulį saugesniu...“ (Obama, Oslo 210)

¹²⁴ Secretary Hillary Clinton, 2009

¹²⁵ Robert M. Gates, „*The Case for the New START Treaty*“ *The Wall Street Journal*, May 2010, <<http://www.wsj.com/articles/SB10001424052748703339304575240164048611360>> [Žiūrėta 2016. 03. 01]

¹²⁶ Frank A. Rose, „Nuclear Arms Control and Disarmament Approaches in a Changed Security Environment“ Oslo, September 2015 <<http://www.state.gov/t/avc/rls/2015/247623.htm>> [Žiūrėta 2016. 03. 01]

	<ul style="list-style-type: none"> - „skaidrus ginklų mažinimas“ (Frank. A. Rosse, Oslo 2015) - „žingsnis po žingsnio judėjimas link branduolinių ginklų atsisakymo“; „[...] taika ir saugumas be branduolinių ginklų“ (Obama, Prague 2009) - „nusiginklavimas yra civilizacijos pažanga“ (Obama, Seoul 2012) - „...JAV branduolinis arsenalas yra didesnis, nei reikia“ (Clinton, 2010)
--	--

Kalbėdamas apie pasaulio be branduolinių ginklų viziją, B. Obama savo kalbose dažnai sugrįžta prie frazės: „[...] JAV savo strategijoje sumažino branduolinių ginklų vaidmenį, tačiau ir toliau plėtoja saugų, apsaugotą ir efektyvų (ang. *safe, secure and credible*) branduolinį atgrasymą.“¹²⁷ Šie prezidento žodžiai, (beje, perfrazuojant dažnai naudojami ir kitų diskurso kūrėjų) apibūdina antrąjį šiame darbe išskiriamą „**patikimo atgrasymo**“ kategoriją. Prie jos priskirtinas kalbėjimas apie JAV branduolinio atgrasymo patikimumą (ang. *credibility*). Kaip jau buvo minėta, teorijoje išskiriami du pagrindiniai patikimo (ang. *credible*) atgrasymo elementai: pajėgumai (ang. *capability*) ir apsisprendimas (ang. *resolve*).¹²⁸ Pajėgumų elementas yra tiesiogiai susijęs su kiekybiniais ir techniniais branduolinės ginkluotės parametrais. Tuo tarpu apsisprendimas (kuris daugumos autorių paprastai įvardijamas platesne patikimumo (ang. *credibility*) sąvoka) yra siejamas su galios ir ryžto demonstravimu / komunikavimu, o tiksliau priešo įtikinamu, kad turimi pajėgumai yra galingi ir gali būti panaudoti. JAV atveju, diskurse ribos tarp šių atgrasymo patikimumo elementų yra labai išplaukusios.

Kalbant apie pajėgumus (ginkluotės kiekį ir jėgą) JAV pareigūnai yra linkę sutikti su prezidento nuostata: „JAV turi daugiau branduolinių ginklų nei reikia [...] palaikyti stiprų atgrasymą.“¹²⁹ Taip formuojama mintis, kad mažinant branduolinių ginklų kiekį, bendras atgrasymo patikimumas nenukentės.

¹²⁷ Barack Obama, Statement on the 40th Anniversary of the Nuclear Nonproliferation Treaty, March 2010, <<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/statement-president-obama-40th-anniversary-nuclear-nonproliferation-treaty>> [Žiūrėta 2016. 03. 01]

¹²⁸ RAND, 45.

¹²⁹ Barack Obama, Remarks at Hankuk University, March 2012, Seoul, <<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2012/03/26/remarks-president-obama-hankuk-university>> [Žiūrėta 2016. 03. 01]

Akcentuojama, kad branduolinės ginkluotės mažinimai yra vykdomi remiantis atsakingomis studijomis, taip, „kad nepakenktų atgrasymo poreikiams“, - teigė Rose Goettmoeller.¹³⁰ Svarstydamą apie per didelį branduolinės ginkluotės kiekį sukauptą didžiųjų branduolinių galių - JAV ir Rusijos, valstybės sekretorė H. Clinton tvirtino: „Mums nereikia tokio didelio arsenalo siekiant užtikrinti JAV ir jos sąjungininkų saugumą“.¹³¹ R. Gates kalbėdamas karininkų vardu taip pat pabrėžia: „kad pagal Naujosios START sutarties numatytus ginkluotės sumažinimus, JAV bus pajėgi išlaikyti galingą triadą [...] taip pat sutartis inspiruoja patikimą modernizacijos planą ir užtikrina ilgalaikį finansavimą JAV branduoliniam arsenalui ir infrastruktūrai susijusiai su juo.“¹³²

Patikimo atgrasymo svarstymuose, itin didelę reikšmę įgyja branduolinės ginkluotės modernizacijos programa. Ji buvo pradėta po naujos „branduolinės laikysenos apžvalgos“ paskelbimo. Šios ilgalaikės programos esmė – atnaujinti / modernizuoti branduolinį arsenalą ir su juo susijusią infrastruktūrą. Modernizacija apima šias sritis: strateginės nešėjų sistemos modernizavimą, branduolinių galvučių atnaujinimą, gamybos komplekso modernizavimą, valdymo ir kontrolės sistemos tobulinimą, branduolinės galios tobulinimo programą.¹³³ Modernizacija reikalauja didelių ilgalaikių investicijų. Išlaidos skiriamos modernizacijai didėja. Manoma, kad norint pilnai įgyvendinti modernizacijos programą, per ateinančius trisdešimt metų, prireiks 1 trilijono dolerių. Pavyzdžiui vien 2016 finansiniams metams prezidentas B. Obama paprašė skirti 8,8 bilijonus dolerių, o tai yra 55% daugiau, nei prezidento Bušo administracija skirdavo.¹³⁴

Šiuo atveju, modernizacijos logika yra labai aiški: sumažėjęs branduolinis arsenalas neturi sukelti sumažėjusio saugumo išpūdžio. Todėl iškyla poreikis pagerinti kiekiu sumažėjusių pajėgumų efektyvumą.¹³⁵ Modernizacijos planas aptariamos kategorijos kontekste minimas labai dažnai, jis tampa tam tikru neatskiriamu elementu. Asistuojantis gynybos sekretorius branduolinei ir priešraketinės gynybos politikai B. Roberts kalbėjo: „Mes teigiame, kad mažiname branduolinių ginklų vaidmenį ir kiekį. Bet kol vaidmuo

¹³⁰ Rose Goettmoeller, „Moving the Prague Agenda Forward“ Arms Control Association Annual Meeting, Washington DC, June 2012 < <http://www.state.gov/t/us/191750.htm> > [Žiūrėta 2016. 03. 01]

¹³¹ Secretary Hillary Clinton, 2009

¹³² Robert M. Gates, „The Case for the New START Treaty“ *The Wall Street Journal*, May 2010. <<http://www.wsj.com/articles/SB10001424052748703339304575240164048611360>> [Žiūrėta 2016. 03. 01]

¹³³ Arms Control Association, US Nuclear Modernization Programs: Fact Sheets and Briefs, December 2015, <<https://www.armscontrol.org/factsheets/USNuclearModernization#chart>> [Žiūrėta 2016.04.20]

¹³⁴ Ten pat.

¹³⁵ Eugenia Miasnikov, „Modernization and „Zero“: Compatible tendencies?“. *Bulletin of the Atomic Scientist*, January 2015. < <http://thebulletin.org/modernizing-nuclear-arsenals-whether-and-how7881> > [Žiūrėta 2016.04.22]

išlieka, atgrasymas turi būti ne tik palaikomas, bet ir stiprinamas tobulinant ir įvairinant patį arsenalą.¹³⁶ Galima pastebėti, kad kalbėjimas apie modernizacijos procesą tampa patikimumo atgrasymo skelbimo / komunikavimo dalimi. „Investicijos į JAV branduolinės ginkluotės modernizacijos programą, yra pilnai suderinamos su prezidento Prahos programa [...] investicijos padės išlaikyti pasitikėjimą mūsų atgrasymu ir padidins stabilumą“, - teigė Anita E. Friedt asistuojanti ginklų kontrolės biuro sekretorė.¹³⁷ Tokiu būdu siunčiama žinutė, kad sumažėjęs arsenalas nepakenks jų pajėgumui.

Su patikimo atgrasymo žinutės komunikavimu taip pat susijęs išplėstinio atgrasymo (ang. *extended deterrence*)¹³⁸ įsipareigojimas. Pagal pagrindinius naujos „branduolinės laikysenos apžvalgos“ ramsčius, JAV įsipareigojo stiprinti regioninio atgrasymo poveikį ir įsipareigojimus JAV sąjungininkams ir partneriams.¹³⁹ Išplėstinio atgrasymo akcentavimas yra būdingas visiems oficialaus diskurso kūrėjams. R. Gates teigė: „Branduolinis arsenalas išlieka svarbiu JAV gynybos ramsčiu tiek siekiant atgrasyti potencialius priešininkus, tiek dėl dvejus dešimtmečius trunkančios partnerystės su sąjungininkais, kurių saugumas yra priklausomas nuo JAV suteikiamo branduolinio skėčio.“¹⁴⁰ Prezidentas B. Obama taip pat linkęs pabrėžti išplėstinio atgrasymo įsipareigojimus: „[...] mūsų partnerių gynyba Europoje ir Azijoje yra neginčijama.“¹⁴¹

Galima teigti, kad atgrasymo patikimumas diskurse transliuojamas per modernizacijos proceso ir išplėstinio atgrasymo įsipareigojimų artikuliaciją ir dažną priminimą. Pagal interpretacinio atgrasymo prielaidas, taip atgrasymo diskursas prisideda prie pačios strategijos išpildymo.¹⁴² Šiuo atveju apsisprendimas (ang. *resolve*) iš esmės demonstruojamas per kalbėjimą apie patį atgrasymą ir patvirtinimus, kad jo bus laikomasi. Svarbu ir tai, kad branduolinės ginkluotės mažinimas nėra automatiškai siejamas su nusisukimu nuo atgrasymo stabilumo. Veikiau JAV oficialaus diskurso kūrėjai mėgina rasti vidurio kelią tarp patikimo branduolinio atgrasymo ir nusiginklavimo.

¹³⁶ Bradley Roberts, Council of Foreign Relations Meeting. Subject: Nuclear Posture Review. April 8, 2010. <http://www.defense.gov/Portals/1/features/defenseReviews/NPR/Council_on_Foreign_Relation.pdf> [Žiūrėta 2016. 03. 02]

¹³⁷ Anita E. Friedt, 2015

¹³⁸ Išplėstinis atgrasymas [ang. *extended deterrence*] tai strategija (atgrasymo rūšis) kurią nuo Šaltojo karo vystė JAV. Dvišaliais ir daugiašaliais įsipareigojimais JAV suteikė saugumo garantus sąjungininkams Europoje ir Azijoje, pagal kuriuos nuo branduolinės atakos juos saugojo JAV arsenalas. Taip buvo sukurtas vadinamasis branduolinis skėtis. Ši strategija skirta nuraminti šalis sąjungininkes ir sumažinti jų pažeidžiamumą, taip pat tai turėjo užkirsti kelią jų siekiams pačioms įsigyti branduolinį ginklą.

¹³⁹ Nuclear Posture Review Report, Department of Defence: United States of America, April 2010, 2.

¹⁴⁰ Secretary Robert Gates, 2009

¹⁴¹ Obama, Seoul, 2012

¹⁴² Lupovici, 717

2. Lentelė. „Patikimo atgrasymo“ kategorijai priskiriamas kalbėjimas. Šaltinis sudarytas autorės

Kategorija	Priskiriami būdingi retoriniai pavyzdžiai
„Patikimas atgrasymas“	<ul style="list-style-type: none"> - „bus laikomasi saugaus, apsaugoto, efektyvaus atgrasymo“ (Branduolinės laikysenos apžvalga, 2010, 37) (J. Biden, 2010), (Obama, Berlin 2013), - „kol egzistuos branduoliniai ginklai, JAV plėtos atgrasymą“ (Obama, Prague 2009), (Branduolinės laikysenos apžvalga, 2010, 37) - „branduolinis atgrasymas išlieka svarbiu JAV gynybos ramsčiu“ (R. Gates, 2010), (Branduolinės laikysenos apžvalga, 2010, 19) - „...JAV vis dar plėtoja galingą branduolinę triadą“ (Branduolinės laikysenos apžvalga, 2010, 20), (R. Gates, 2010) - „...JAV patvirtina savo išplėstinio atgrasymo įsipareigojimus sąjungininkams“ (Obama, Seoul 2012), (E. Tauscher, Nebraska, 2009) - „JAV stiprins regioninį atgrasymą“ (Branduolinės laikysenos apžvalga, 2010, 31) - „...branduolinis skėtis saugos JAV sąjungininkus“ (R. Gates, 2010) - „nusiginklavimas ir atgrasymas suderinami“ (F. A. Rose, Oslo 2015) - „arsenas lieka parengtas“ (J. Biden, 2010), - „...modernizacijos programa padidins mažesnio arsenalo efektyvumą“ (R. Gates, 2010)

2.2.3 Galimos naujos atgrasymo reikšmės

Svarbu pastebėti, kad bandant derinti nusiginklavimo ir patikimo atgrasymo kategorijas, kaip tam tikra jungtis diskurse išryškėja emociniai / psichologiniai elementai. Tai atsispindi tyrime išskiriamoje „naujojo atgrasymo“ kategorijoje. Pastebimos pastangos senas atgrasymo koncepcijas adaptuoti pakitusiai aplinkai. Kaip pastebėjo generolas J. Cartwright: „[...] ieškoma atgrasymo telpančio į rėmus (ang. *deterrence that fits the realm*)“.¹⁴³ Naujojo START sutarties bei visame branduolinės ginkluotės mažinimo ir iš dalies Irano derybų kontekste, dažnai minimi žodžių junginiai: „abipusis pasitikėjimas“, „stabilumas“, „daugiašališkumas“. Šios emocinės kategorijos mėginamos įstatyti vietoj kiekybinių ar jėgos naudojimu paremtų atgrasymo koncepcijų. Pavyzdžiui, JAV ginklų kontrolės biuro asistuojantis sekretorius F. Rose kalba apie kooperacija paremtą atgrasymą: „[...] supratimo, bendradarbiavimo ir net pasitikėjimo skatinimas padės sukurti stabilumo sąlygas. Taip pajudėsime nuo santykių paremtų prievartos formulėmis - atgrasymo bausme (ang. *deterrence by punishment*) prie abipusės paramos (ang. *mutual restraint*).“¹⁴⁴ Tačiau jis taip pat priduria: „[...] abipusė paramos koncepcija neištumia tikrojo atgrasymo, bet ji lemia sumažėjusį ginkluotės varžybų, strateginio varžymosi poreikį, taip pat sumažina galimų pirmojo smūgio motyvų lauką ir žinoma sušvelnina galimo konflikto pasekmes.“¹⁴⁵

Apie panašios koncepcijos atgrasymo tarp Rusijos, Kinijos ir JAV galimybes kalba ir sekretorė ginklų kontrolės ir tarptautinio saugumo reikalams Ellen Tauscher: „Vietoje garantuoto abipusio susinaikinimo (ang. *Mutually Assured Destruction*) koncepcijos galima konstruoti garantuoto abipusio stabilumo (ang. *Mutually Assured Stability*) konstrukta. [...] garantuotas abipusis stabilumas būtų grindžiamas abipusiais interesais, pagarba ir taikiu bendradarbiavimu. Nors skirtumai išliktų, šalis jungtų taikos ir stabilumo siekis.“¹⁴⁶ Toks mėginimas konstruoti garantuoto abipusio stabilumo (ang. *Mutually Assured Stability*) koncepciją iš dalies gali būti siejamas su jau aptartu suvokimu, būdingu diskurso kūrėjams, kad atgrasymas senąja savo forma neatitinka šių dienų realybės. Garantuota abipusio susinaikinimo (ang. *Mutually Assured Destruction*) koncepcija net realistinės krypties teoretikų yra įvardijama kaip labiausiai atitolusi nuo dabarties ir praradusi savo aktualumą.¹⁴⁷ Tokie mėginimai klasikinės atgrasymo koncepcijas pritaikyti dabarčiai, gali būti vertinami kaip pastangos sukonstruoti šiuolaikinio atgrasymo reikšmę. Taip pat galima pastebėti, kad naujos atgrasymo reikšmės variantai siūlo atgrasymą paremtą tam tikrais psichologiniais principais kaip pasitikėjimas, abipusis

¹⁴³ Cartwright, 2010.

¹⁴⁴ Rose, 2015

¹⁴⁵ Ten pat.

¹⁴⁶ Tauscher, 2011

¹⁴⁷ Lieber, Press, 7.

supratimas (nebeakcentuojamas atgrasymas bausme ar dideliais pajėgumais – jėgos naudojimo principais). Tokių koncepcijų formavimo užuomazgos tarsi dar kartą grįžtama prie pirmojoje darbo dalyje aptartos strategijos, kaip *cosa mentale* prigimties.

Apibendrinant galima teigti, kad JAV atveju išryškėja interpretacinio atgrasymo siūlomos prielaidos, kad atgrasymas yra socialiai konstruojamas, nes jo diskursas tiek atspindi (komunikuoja) pačią strategiją, tiek ją konstruoja.¹⁴⁸ Per pastangas suprasti „koks atgrasymas“ turi būti pradėjus taikyti prezidento B. Obamos Prahos programą, rekonstruojama pati atgrasymo reikšmė. Senos ir aktualumą praradusios klasikinio atgrasymo koncepcijos mėginamos pakeisti naujais paprastai psichologinio pagrindo elementais. Toks reikšmės rekonstravimas interpretaciniame lygmenyje, JAV atveju padeda išsaugoti pačią strategiją ir kartu tam tikra prasme kuria patikimumo žinutę.

Pabrėžtina tai, kad nors pastebėtinas naujos atgrasymo reikšmės ieškojimo procesas, jo svarba išlieka. Ypač pentagono pareigūnų ir kariškių kalbėjime galima įžvelgti nuostatą, kad atgrasymas kaip ir buvo, taip ir išlieka pagrindine strategija. Taip pat kalbant apie branduolinės ginkluotės mažinimus, akcentuojama, kad jie bus daromi atsargiai. Tačiau aiški „raudonoji linija“ nusiginklavimui nenubrėžiama, tik akcentuojama: „kad bus mažinama tiek, kad nepakenktų atgrasymui.“¹⁴⁹ Todėl galima daryti prielaidą, kad nusiginklavimas, nors ir tiksliai neįvardijama, turi tam tikras ribas, o Globalus nulis suvokiamas kaip itin tolimas, beveik nerealus tikslas.

3. Lentelė. „Naujojo atgrasymo“ kategorijos kalbėjimas. Šaltinis sudarytas autorės

Kategorija	Priskiriami būdingi retoriniai pavyzdžiai
„Naujasis atgrasymas“	<ul style="list-style-type: none"> - „atgrasymas telpantis į rėmą“ (ang. <i>deterrence that fits the realm</i>) (Cartwright, 2010) - „lankstus atgrasymas“ (R. Gottemoeller, CT 2012) - „abipusis pasitikėjimas“ vs (abipusis susinaikinimas) (Frank A. Rose, Oslo 2015) - „abipusis stabilumas“

¹⁴⁸ Lupovici, 717

¹⁴⁹ Gottemoeller, 2012

	<p>(R. Gottemoeller, Washington 2012)</p> <ul style="list-style-type: none"> - „garantuotas abipusis stabilumas“ vs (garantuotas abipusis susinaikinimas [MAD]) <p>(E. Tauscher, CA 2011)</p> <ul style="list-style-type: none"> - „abipusė parama“ vs (atgrasymas bausme) [ang. <i>deterrence by punishment vs mutual restraint</i>] <p>(Frank A. Rose, Oslo 2015)</p>
--	--

2. 3 JAV branduolinio ginklo nenaudojimo normos reikšmės dinamika ir forma

N. Tannenwald ir kiti autoriai tyrę nenaudojimo normos raišką, siekė įrodyti, kad jos turėjo įtakos sprendimų priėmimui *krizių metu*. Prastai nagrinėta sprendimų priėmėjų retorika ir taip vadinama „tabu kalba“ Korėjos, Vietnamo ir Persijos įlankos karo atvejais. Kitas normos veikimo tyrimo būdas – dominuojančios logikos atsekimas. Tokiu atveju siekiama nustatyti, kuri logika priimant sprendimą dėl galimo naudojimo dominuoja: „prideramumo logikos (ang. *logic of appropriateness*)“ (ją prilyginant norminiam veiksniai), ar „pasekmės logikos“ (ang. *logic of consequence*) (ją siejant su materialiuoju veiksmiu arba atgrasymu). Tokio tipo tyrimas Daryd G. Press, Scott D. Sagan ir Benjaamin A. Valentino buvo atliktas 2013 metais, juo buvo siekiama nustatyti, ar norminis veiksnys turi įtakos JAV visuomenės nuomonei dėl branduolinio ginklo panaudojimo.¹⁵⁰ Nebuvo rasta tvirtų įrodymų, kad JAV visuomenė stipriai prieštarautų šio masinio ginklo panaudojimui. Tačiau tyrimo rezultatai parodė, kad jei pasisakoma neigiamai dėl šio ginklo panaudojimo, apsisprendimą lemia pasekmės logika (bijoma sukurti precedentą dėl kurio branduolinis ginklas būtų panaudotas prieš pačią JAV), o ne moraliniai barjerai (prie jų priskiriama prideramumo logika ir nenaudojimo norma).¹⁵¹ Tokie, palyginus su kitų klasikų darbais, nauji tyrimų rezultatai, gali leisti suabejoti branduolinio ginklo nenaudojimo normos tvarumu ir tarp sprendimų priėmėjų.

Todėl šiame darbe nebuvo mėginama dar kartą tikrinti normos egzistavimo (sutinkant su N. Tannenwald ir T. Poul tyrimų rezultatais įrodančiais normos egzistavimą), o buvo siekiama atskleisti, kokią reikšmę ir formą nenaudojimo norma įgijo *taikos metu* - 2009-2015 metais (taikos periodu darbe įvardijamas laikas, kai nebuvo tokio masto karinių krizių, kuriose būtų svarstomas branduolinio ginklo panaudojimas).

¹⁵⁰ Press, Sagan, Valentino, 3

¹⁵¹ Ten pat.

2.3.1 Prielaidos JAV branduolinio ginklo nenaudojimo normos dinamikai

Mėginant atrasti pirmojoje dalyje minėtą normų dinamikos šaltinį, kuris pagal M. Krook ir J. True gali būti „vidinis“ ir „išorinis“, tenka išeiti iš apsibrėžtojo laikotarpio (2009-2015 metų) ir grįžti atgal į prezidento G. W. Bush kadencijos sprendimus. Ypač svarbi jo administracijos 2002 metais paskelbta „branduolinės laikysenos apžvalga“, kuri buvo sulaukusi nemažai kritikos dėl to, kad tik dar kartą įtvirtino Šaltojo karo tvarką ir nepasinaudojo proga nuo jos nutolti.¹⁵² Branduolinės laikysenos apžvalga¹⁵³ kartu su Jungtinių branduolinių operacijų doktrina (sudaryta 2005 metais)¹⁵⁴ užfiksavo itin plačias branduolinio ginklo panaudojimo ribas. Šiuose dokumentuose branduolinio ginklo naudojimas numatytas kaip atsakas į biologinio bei cheminio ginklo ataką taip pat kaip preventyvi priemonė. Tokiu būdu, branduolinis ginklas buvo faktiškai priskiriamas prie bendrojo konvencinio arsenalo ir beveik neteko savo išskirtinio (ang. *extraordinary*) statuso. Pagal tai darbe daroma prielaida, kad JAV tokiu būdu bent iš dalies nutolo nuo branduolinio tabu, apie kurio egzistavimą kalba N. Tannenwald.

Tačiau svarbu paminėti ir tai, kad 2007 metais „The Wall Street Journal“ pasirodė trijų buvusiųjų aukščiausiųjų šalies pareigūnų ir tam tikrais atgrasymo tėvais laikytų G. P. Shultz, W. J. Perry, Sam Nunn ir H. A. Kissinger bendras kreipimasis. Jame suformuota idėja apie pasaulį be branduolinių ginklų. Taip pat pabrėžta, kad dėl moralinių įsipareigojimų: „JAV turės stumti ir lydėti pasaulį į kitą pažangesnę stadiją“.¹⁵⁵ Šis straipsnis buvo svarbus viso „Globalaus nulio“ judėjimo pradžia. Jis taip pat atskleidė priešingą tuometinės branduolinės doktrinos pozicijai požiūrį, kuris vystėsi tarp įtakingų valstybės žmonių.

Tokį paralelios linijos dėl branduolinių ginklų išryškėjimą galima priskirti prie M. Krook ir J. True išskiriamų *vidinių* normos dinamikos šaltinių / impulsų, kuriais gali būti laikomi vidiniai nesutarimai dėl normos vertinimo.¹⁵⁶ Nors jau minėtasis dviejų skirtingų požiūrių reiškimasis nebuvo tiesiogiai susijęs su branduolinio ginklo nenaudojimo norma, tačiau jis žymėjo reikšmingą skirtį visame JAV branduolinių ginklų suvokime, todėl galėjo tapti impulsu ir nenaudojimo normos dinamikai.

¹⁵² Emily Cousins, „Nucleat insecurity: A Critique of Bush Administration’s Nuclear Weapons Policies“ NRDC, September 2004, iv <<https://www.nrdc.org/sites/default/files/critique.pdf>> [Žiūrėta 2016.04.27]

¹⁵³ Nuclear Posture Review [Excerpts], January 2002.

¹⁵⁴ Doctrine for Joint Nuclear Operations. Final Coordination, March 2005. <http://www.wslfweb.org/docs/doctrine/3_12fc2.pdf> [Žiūrėta 2016.04.26]

¹⁵⁵ George p. Shultz, William J. Perry, Henry A. Kissinger, Sam, Nunn, „A World Free from Nuclear Weapons“ *The Wall Street Journal*, January 2007. <<http://www.wsj.com/articles/SB116787515251566636>> [Žiūrėta 2016.03.26]

¹⁵⁶ Krook, True, 109.

B. Obamos 2010 metais paskelbtoje „branduolinės laikysenos apžvalgoje“, sekant Prahos programą, branduolinio ginklo panaudojimo aplinkybes susiaurino iki minimumo. Dokumente užfiksuota, kad: „JAV branduolinio ginklo panaudojimo galimybę svarstyti tik esant aplinkybėms, kurios grasina JAV gyvybiniams interesams, ar jos sąjungininkėms ir partnerėms.“¹⁵⁷ Galima pastebėti, kad skirtumas tarp dviejų prezidentų formuojamų nuostatų branduolinių ginklų atžvilgiu – kardinaliai skirtingas, nors doktrinas skiria tik aštuoni metai. Toks idėjinis poslinkis gali būti siejamas su pakitusiu tarptautinių santykių sistema ir visu norminiu kontekstu. Viena vertus laikas tarp dviejų doktrinų žymėjo terorizmo ir nevyriausybių grėsmių išryškėjimą, (kurio pradžia laikytini rugsėjo 11- osios išpuolis Niujorke), kita vertus ėmė rasti ir tam tikro pacifizmo sklaidos ženklai (Globalaus nulio judėjimas). Tai suponuoja prielaidą, kad galėjo pakisti norminis kontekstas ne tik šalies viduje, bet ir išorėje. Norminio konteksto pokytis M. Krook ir J. True yra įvardijamas kaip galimas išorinis normos kaitos impulsas.¹⁵⁸

Kaip jau buvo minėta pirmojoje dalyje, apie branduolinio ginklo normą ir jos dinamiką galima pradėti kalbėti, kai diskurse atsispindi šių masinio naikinimo ginklų išskirtinis statusas. Atliekant šią kokybinę turinio analizę taip pat visų pirma buvo siekiama išsiaiškinti, ar oficialaus diskurso kūrėjai savo kalbose pabrėžia branduolinio ginklo nepaprastumą (ang. *extraordinary*) apie kurį kalba kiti tyrėjai.¹⁵⁹ Išskirtinumo išraiška tekstuose buvo svarbi prielaida tolimesniam normos nagrinėjimui. Paaiškėjo, kad JAV pareigūnai kalbėdami apie branduolinius ginklus, yra linkę pabrėžti jų destruktiviąją galią ir keliamą pavojų. Šių bruožų akcentavimas išskiria branduolinius ginklus iš kitos ginkluotės rūšių ir taip juos paverčia ypatingą statusą turinčiais.

Taigi, galimomis normos dinamikos prielaidomis darbe laikomi procesai, vykę prezidento G. W Busho kadencijos pabaigoje - B. Obamos kadencijos pradžioje. Šiuo metu ėmė plisti branduolinio nusiginklavimo idėjos, gana greitai ir kardinaliai buvo pakeista JAV laikysena branduolinio ginklo naudojimo klausimu. Visa tai galėjo tapti tam tikru impulsu nenaudojimo normos dinamikos procesui.

¹⁵⁷ Nuclear Posture Review Report, 2010, 17

¹⁵⁸ Krook, True, 109.

¹⁵⁹ Theo Farrell, 821

4. Lentelė. „Branduolinių ginklų“ kategorijos kalbėjimas. Šaltinis sudarytas autorės

Kategorija	Priskiriami būdingi retoriniai pavyzdžiai
„Branduoliniai ginklai“	<ul style="list-style-type: none"> - „pavojingiausi pasaulyje ginklai“ (Joe Biden, Washington 2015)¹⁶⁰ - „mirtiniausi ginklai kuriuos pasaulis kada nors regėjo“ (H. Clinton, 2010) - „branduoliniai ginklai yra nepriimtina rizika pasaulio saugumui“ - „fatalines pasekmes galintys sukelti“ (Obama, Prague 2009) - „branduolinio karo siaubai“ (E. Tauscher, Nebraska, 2009) - „Branduoliniai ginklai tai Damoklio kardas kabantis virš mūsų“ (R. Gottemoeller, Prague 2013)

2. 3.2 JAV branduolinio ginklo nenaudojimo normos dinamikos bruožai

Darbe, siekiant atskleisti galimus normos dinamikos procesus, buvo suformuota „normų kalbėjimo“ kategorija. Jai priskiriami vieši pasisakymai, kuriuose suteikiamas išskirtinis statusas branduoliniam ginklui, kalbama apie nenaudojimą, moralinius aspektus susijusius su branduoliniais ginklais. „Normų kalbėjimas“ kaip ir jau išnagrinėtasis atgrasymo diskursas reiškėsi tuose pačiuose teminiuose laukuose: nusiginklavimo, naujų grėsmių aptarimo ir gynybos planavimo.

Tiesa, tenka pripažinti, kad ši kategorija tekstų turinyje išryškėjo žymiai rečiau nei nusiginklavimo ar atgrasymo. Tokią tendenciją galima sieti su W. Sandholtz suformuotos normų dinamikos ciklo teorijos antrąja faze (pirmąja autorius laiko egzistuojančią normų ir nusistatymų visumą), kuria laikomas *disputas dėl normos*. Jis pabrėžia, kad disputai dėl normatyvinių struktūrų yra neišvengiami dėl visoms normoms būdingo *neišbaigtumo* ir *vidinio prieštaravimo*.¹⁶¹ Šiuo atveju tam tikru disputo lauku galima laikyti jau aptartus

¹⁶⁰ Joe Biden, Remarks, Remarks at Institute of Middle East 30 th Anniversary gala dinner, April 2015
<<http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/30th-anniversary-gala-dinner>> [Žiūrėta 2016.03.26]

¹⁶¹ Sandholtz, 105.

svarstymus dėl nusiginklavimo ir atgrasymo suderinimo. Moralinės nuostatos, kurios darbe priskiriamos prie „norminio kalbėjimo“ kategorijos, paprastai siejasi su nusiginklavimu. Jos tarsi tampa tam tikra nusiginklavimo varomąja jėga. Apie tai garsiojoje Prahos kalboje užsiminė B. Obama: “ [...] kaip viena iš didžiausių branduolinių galių ir kaip vienintelė branduolinė galia kada nors panaudojusi šį ginklą, JAV turi moralinę pareigą veikti. Vieni mes negalime pasiekti nusiginklavimo, bet mes turime jam vadovauti, pradėti jį.”¹⁶²

W. Sandholtz, kalbėdamas apie galimus disputus, taip pat teigia, kad normos yra itin paveikios besikeičiančioms aplinkybėms ir kontekstui, dėl to jos niekuomet negali būti išbaigtos, ir tai lemia dinamikos procesus.¹⁶³ Nestabilios ir nuolat besikeičiančios tarptautinės aplinkos naratyvas yra gan aiškiai išreikštas analizuotų tekstų turinyje. Dažnai minima skirtis tarp Šaltojo karo erai būdingo dvipolės tvarkos suteikto stabilumo ir dabartinio nuolat besikeičiančio pasaulio. Rose Gottemoeller JAV sekretorė nusiginklavimo ir tarptautinio saugumo klausimams, Jungtinių Tautų Generalinėje Asamblėjoje kalbėjo: „XXI amžiuje pasaulis susiduria su daug naujų iššūkių dėl nuolat besikeičiančios saugumo aplinkos, ir vis didėjančios tarpusavio priklausomybės.“¹⁶⁴ Šiuo aspektu, nenaudojimo norma veikia žymiai nestabilesniame kontekste, nei kad N. Tannenwald ir kitų autorių analizuotais laikotarpiais. Sparti konteksto kaita ir fundamentalaus lygios svarstymai apie branduolinę JAV laikyseną (nusiginklavimas vs atgrasymas) paaiškina, kodėl dabartinio diskurso turinyje sunku užčiuopti aiškią nenaudojimo normos formą.

Trečioji W.Sandholtz išskiriama fazė gali žymėti modifikacijos normoje pradžią. Pagal jį, pokyčiai ateina iš argumentų pateikiamų minėtos diskusijos metu. Dispute tarp nusiginklavimo ir atgrasymo koncepcijų, „norminio kalbėjimo“ kategorija savarankiškai neišryškėja, todėl nėra ir argumentų tiesiogiai susijusių su ja. Tačiau, kaip jau minėta anksčiau, „norminis kalbėjimas“ labiau būdingas nusiginklavimo teminiam laukui. Kaip parodė kokybines turinio analizės rezultatai, aptarti pirmajame šios darbo dalies skyriuje, diskurso kūrėjai yra linkę akcentuoti atgrasymą, nors ir palaiko nusiginklavimą. Vyrauja argumentai: „[...] kad kol egzistuoja branduoliniai ginklai, JAV laikysis atgrasymo”.¹⁶⁵

¹⁶² Barack Obama, Peague, 2009

¹⁶³ Sandholtz, 105.

¹⁶⁴ Rose Gettemoeller. First Committee - Disarmament and International Security. United Nations General Assembly, New York City, October 2012. <<http://www.state.gov/t/us/198776.htm>> [Žiūrėta 2016. 03. 08]

¹⁶⁵ President Obama, President Medvedev. Remarks at New START Treaty Signing Ceremony and Press Conference. Prague, April 2010. <<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-obama-and-president-medvedev-russia-new-start-treaty-signing-cere>> [Žiūrėta 2016. 03. 08]

Svarbu turėti omenyje, kad kaip buvo išaiškinta teorinėje darbo dalyje, branduolinio ginklo *panaudojimo* galimybė yra **būtina** atgrasymo sąlyga. Galima daryti prielaidą, jog tai lemia, kad diskurse neišryškėja tiesioginiai teiginiai, apie JAV branduolinio ginklo nenaudojimo nuostatas. Veikiau kalbama abstraktesnėmis frazėmis: „[...] prisimenant niokojančias humanitarines pasekmes, JAV laikosi pozicijos, kad jos interesas, kaip turėtų būti ir kitų šalių, yra siekti, kad 70 metų trunkantis branduolinio ginklo nenaudojimas būtų pratęstas.“¹⁶⁶ Galima teigti, kad dėl tokio tiesioginio nenaudojimo normos neartikuliuojimo, pati norma netenka svarbaus įtvirtinimo šaltinio ir diskurse yra užgožiama atgrasymą palaikančių argumentų. Taip pat „norminio kalbėjimo“ kategorijoje išryškėja ir užuominos apie savotišką neplatino ir taisyklų normos formavimąsi: „[...] JAV sukuria savotišką paramą skatinančią neplatino normą“¹⁶⁷, „Pasaulio reakcija į Irano ir Šiaurės Korėjos nusižengimus, išryškina besiformuojančią tarptautinę normą, pagal kurią sutartys yra privalomos, o jų nesilaikymas turės pasekmių.“¹⁶⁸ Kalbėjimas apie naujas normas tampa dar vienu veiksmu, atitraukiančiu dėmesį nuo nenaudojimo normos. Visa tai lemia, jog nenaudojimo norma aptariamuoju laiku, praranda aiškią savo formą ir apibrėžtumą. Tai numato normų dinamikos ciklo teorija. Pagal ją, baigiamojoje fazėje (ketvirtojoje) gali pakisti normos turinys, jos stiprumas, aiškumas ir specifiškumas.¹⁶⁹

5. Lentelė. „Norminio kalbėjimo“ kategorijos kalbėjimas. Šaltinis sudarytas autorės

Kategorija	Priskiriami būdingi retoriniai pavyzdžiai
„Norminis kalbėjimas“	<ul style="list-style-type: none"> - „[...] moralinė atsakomybė veikti“ (Obama, Prague 2009) - „[...] JAV kaip vienintelė valstybė panaudojusi branduolinį ginklą turi moralinę atsakomybę siekti jų panaikinimo.“ (Obama, Seoul 2012) - „Turime siekti, kad 65 metus besitęsianti branduolinė taika truktų amžinai“ (R. Gottemoeller New York, 2012) - „[...] pastebimas nusiginklavimo normos kilimas“

¹⁶⁶ Anita Friedt, Remarks to Parliamentarians for Nuclear Nonproliferation and Disarmament, Washington DC, February 2014 <<http://www.state.gov/t/avc/rls/2014/223039.htm>> [Žiūrėta 2016. 03. 08]

¹⁶⁷ Ellen Tauscher, „The Nonproliferation and Disarmament Nexus“ Remarks to the Foundation for Strategic Research Conference, Paris, June 2011. <<http://www.state.gov/t/us/167987.htm>> [Žiūrėta 2016. 03. 08]

¹⁶⁸ Barack Obama, Seoul 2012

¹⁶⁹ Sandholtz, 110

	<p>(Obama, Seoul 2012)</p> <p>- „[...] neplatinimo normos kūrimas“ (E. Tauscher, Paris 2011)</p> <p>- „[...] branduolinio ginklo nenaudojimas turi būti pratęstas“ (A. E. Friedt, Nagasaki 2015)</p>
--	--

2.3.3 JAV branduolinio ginklo nenaudojimo norma kaip tradicija

Dėl dinamikos, nenaudojimo norma prarado savo formos aiškumą. Tai galima matyti iš „norminio kalbėjimo“ kategorijos retorinių pavyzdžių. Jos negalima laikyti tokia specifiška ir aiškia, kaip buvo N. Tannenwald tirtų Šaltojo karo krizių atvejais.

Visų pirma, nors nagrinėjamu laikotarpiu branduoliniam ginklui yra priskiriamas specifinis statusas (branduolinio ginklo kategorijos retoriniai pavyzdžiai tai atspindi), jis remiasi destruktinės galios akcentavimu, o ne „tabu“ konceptui būdingu (ne) žmoniškumo, (ne) civilizuotumo priskirimu, kalbėjimu apie prideramą / neprideramą elgesį.¹⁷⁰ Svarbu paminėti ir tai, kad JAV „branduolinės laikysenos apžvalgoje“ užfiksuota: „JAV branduolinio ginklo panaudojimo galimybę svarstyti tik esant aplinkybėms, kurios grasina JAV gyvybiniams interesams, ar jos sąjungininkėms ir partnerėms.“¹⁷¹ Galima matyti, kad nors panaudojimo galimybė sumažinta iki minimumo, ji išlieka.

Branduolinio ginklo figūravimą doktrinos, T. V. Poul laiko vienu iš branduolinio ginklo *tabu* absoliutumą neigiančių veiksnių.¹⁷² Pagal tabu koncepciją, branduolinio ginklo nenaudojimo nuostata yra absoliuti, o panaudojimas - nesvarstytinas (ang. *unthinkingness*).¹⁷³ Vertinant nagrinėjamą JAV laikotarpį, tai būtų sunku pritaikyti ir dėl vykdomos modernizacijos programos (kuri sekė ginkluotės mažinimo procesus). Jos metu ne tik atnaujinami ginklai, bet tobulinant valdymo ir kontrolės mechanizmus, siekiama padidinti apsisprendimo laiką sprendimų priėmėjams svarstant, ar naudoti branduolinį ginklą.¹⁷⁴ Tai parodo, kad nėra automatiško naudojimo galimybės atmetimo. Tam tikras naudojimo galimybės išraiškas galima pastebėti ir prezidento B. Obamos retorikoje: „[...] kaip vyriausiasis kariuomenės vadas, aš galiu pasakyti, kad

¹⁷⁰ Farrell, 821.

¹⁷¹ Nuclear Posture Review Report, Department of Defence: United States of America, April 2010, 17

¹⁷² Paul, „*Taboo or Tradition?*“, 854.

¹⁷³ Kutt, Steffek, 8.

¹⁷⁴ Arms Control Association, 2015

branduolinių ginklų paleidimo kodai visuomet yra arti šalia manęs.“¹⁷⁵ Pastebėtina ir tai, kad „norminio kalbėjimo“ kategorijos retoriniai pavyzdžiuose dominuoja tam tikro tęstinumo akcentavimas: „dešimtmečius besitęsianti branduolinė taika turi būti išsaugota.“¹⁷⁶

Šie elementai, pastebėti atliekant kokybinę turinio analizę, labiausiai atitinka T. V. Paul formuojamą nenaudojimo normos kaip *nenaudojimo tradiciją* (ang. *tradition of non-use*) apibūdinimą. Pagal šio autoriaus teiginius nenaudojimo tradicija yra ne tokia stipri kaip N. Tannenwald formuojamas tabu, nes yra pažeidžiamesnė. Kaip jau buvo minėta pirmojoje darbo dalyje, branduolinio ginklo nenaudojimo normai reiškiantis tradicijos forma, tarsi paliekama maža panaudojimo galimybė. Todėl daroma prielaida, kad aptariamuoju laikotarpiu branduolinio ginklo nenaudojimo norma įgyja tradicijos formą.

2.4. JAV branduolinio atgrasymo reikšmė ir nenaudojimo normos veikimas joje

Analizuojant branduolinio atgrasymo ir nenaudojimo normos reikšmių raišką išryškėjo jau aptarti kaitos procesai. Atgrasymo reikšmė buvo persvarstoma klausimo „koks atgrasymas“ formatu, o akivaizdžios pastangos kvestionuoti pačią strategiją neišryškėjo. Kaip buvo reziumuota antrajame šios dalies skyriuje, galima kalbėti apie naujos atgrasymo formos, darančios su branduolinė ginkluotės mažinimo kursu paieškas, tačiau jo kaip pagrindinės strategijos reikšmė – išlaikoma.

Branduolinio ginklo nenaudojimo normos dinamikos proceso analizė atskleidė, kad nagrinėjamu laikotarpiu, norma reikšėsi artimiausiai T. V. Paul apibūdinamos nenaudojimo tradicijos forma. Kaip jau buvo minėta, nenaudojimo tradicija laikoma silpnesniąja normos išraiška, kai paliekama, nors ir maža branduolinio ginklo panaudojimo galimybė.¹⁷⁷ Taigi, tokiu būdu išlaikoma būtina patikimo atgrasymo sąlyga - panaudojimo galimybė. Svarbu ir tai, jog tyrimas parodė, kad nenaudojimo tradicija taip pat patenka į naujojo atgrasymo (derančio su nusiginklavimu ir paremto pasitikėjimu ir stabilumu) reikšmės kūrimą. Pagal tai darbe daroma prielaida, kad JAV branduolinio ginklo nenaudojimo tradicija reiškiasi kaip tam tikra naujojo atgrasymo dalis. Taip išpildomas antrasis teorinėje dalyje suformuotas koncepcijų sąveikos modelis - norma ir atgrasymas suartėja per bendrą siekį ir galimą vienas kito papildymą. JAV atvejį gerai apibūdina ir S. D. Sagan suformuota mintis, kad normas ir jų veikimą reikėtų svarstyti atgrasymo kontekste ir kad jos yra tarsi

¹⁷⁵ Barack Obama, Seoul, 2012

¹⁷⁶ Rose Gettemoeller, 2012

¹⁷⁷ Paul, „*Taboo or Tradition?*“, 854.

tam tikras stabilizuojantis veiksnys.¹⁷⁸ Galima teigti, kad tai ir dominuojanti normos kaip tradicijos forma bent jau teoriškai išsprendžia atgrasymo ir normos koncepcijų nesuderinamumo dilemą JAV.

Tačiau kyla abejonių dėl tokio suderinimo natūralumo. Vien jau naujos branduolinio atgrasymo formos paieškos ir mėginimas jį pritempti prie nusiginklavimo / normų parodo, kad derinimas nėra logiškai išplaukiantis, o priešingai, reikalauja daug pastangų. Panašu, jog toks koncepcijų suplakimas į vieną, leidžia suformuoti savotiška vidurio pozicija tarp klasikinio branduolinio atgrasymo ir nusiginklavimo / normų, vengiant atskleisti tikrąsias nuostatas, ar neišsigryninus tikrosios savo pozicijos. Iš esmės toks neapibrėžtumas ir suliejimas kenkia abiems koncepcijoms. Nenaudojimo norma tampa nekonkreči ir tai kenkia jos stiprumui. Tačiau derinimas labiau kenkia atgrasymui: jo patikimumo žinutė tampa miglota. Kaip parodė tyrimas, ryžto ir apsisprendimo dėmenys komunikuojami daugiausiai per mažinamo, bet modernizuojamo branduolinio arsenalo artikuliaciją ir nuolat primenant pačios atgrasymo strategijos svarbą. Vengiama viešai deklaruoti nuostatas dėl naudojimo / nenaudojimo pasiryžimo, o tai yra būtina siekiant įtikinti priešininką. Tokiu būdu, koncepcijų derinimo procese, atgrasymas iš dalies yra prislopinamas ar nepilnai išpildomas.

Toks prieštaros, nors ir stengiantis ją slopinti, egzistavimas laikysenoje, gali lemti tam tikras įtampas. Visų pirma, tai gali pasiūsti netinkamą žinutę kitoms branduolinėms galioms ar nevyriausybiniam veikėjams. Turint omenyje, kad dabartinė JAV užsienio politika vertinama kaip neryžtinga, o Nacionalinėje Saugumo Strategijoje pabrėžiama strateginė kantrybė¹⁷⁹, suabejojimas hegemonės ryžtu panaudoti branduolinį ginklą (nors branduolinis arsenalas ir toliau išlieka triuškinamai didelis), tampa realus. Tai gali paskatinti priešiškas šalis mažos apimties branduolinei atakai - panaudojant taktinį branduolinį ginklą, o augančios branduolinės galios gali ryžtis tolimesniam arsenalo platinimui. Tai iš dalies galima stebėti Šiaurės Korėjos atveju: nors JAV diplomatiniais susitarimais ir sankcijomis mėgino užkirsti kelią platinimui branduolinį ginklą, 2016 m. sausį režimas vis tiek galimai atliko naujus branduolinės ginkluotės bandymus.¹⁸⁰

Tačiau neatmestina galimybė, kad tokia gan neaiški JAV pozicija branduolinių ginklų atžvilgiu ateityje gali kisti, išryškėjant atgrasymui. Viena iš galimų prielaidų tam gali tapti Rusija. Ši šalis ne tik

¹⁷⁸ Scott D. Sagan, „*Realist Perspectives on Ethical Norms and Weapons of Mass Destruction*“ (Kn.) Sohail Hashmi, Steven Lee (sud.) *Ethics and Weapons of Mass Destruction: Religious and Secular Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004, 75. <https://cisac.fsi.stanford.edu/sites/default/files/Ethical_Norms_and_WMD.pdf> [Žiūrėta: 2015.12.03]

¹⁷⁹ National Security Strategy. USA. The White House, Washington, February 2015. II. <https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf> [Žiūrėta 2016.04. 30]

¹⁸⁰ Emma Chanleet – Avery, Ian. R. Rinehart, Mary B. D. Nikitin, „*North Korea: US Relations, Nuclear Diplomacy, and Internal Situation*.“ Congressional Research Service, January 2016, 11. <<https://www.fas.org/spp/crs/nuke/R41259.pdf>> [Žiūrėta 2016.04. 30]

sparčiai modernizuoja ir stiprina savo strateginį ir taktinį branduolinį arsenalą, bet savo branduolinėje doktrinoje yra pateikusi labai plačias šio ginklo panaudojimo ribas.¹⁸¹ Negana to, Rusijos lyderiai savo griežtoje retorikoje nevengia paminėti branduolinių ginklų naudojimo galimybes.¹⁸² Visa tai gali lemti galimą JAV branduolinės laikysenos persvarstymą ar sugriežtinimą. Nusiginklavimo retorika ir nenaudojimo norma taip pat gali susilpnėti / pasikeisti po to, kai B. Obama paliks Baltuosius rūmus. Naujam JAV prezidentui reikės iš naujo performuluoti branduolinę laikyseną ją griežtinant ar stengiantis išlaikyti balansą tarp atgrasymo ir nusiginklavimo / nenaudojimo normos.

¹⁸¹ Hans M. Kristensen, Robert S. Norris, „Russian Nuclear Forces, 2015“ SAGE, 2015 <<http://bos.sagepub.com/content/early/2015/04/13/0096340215581363.full>> [Žiūrėta 2016.04. 30]

¹⁸² Adam Withnall, „Russia Threatens Denmark With Nuclear Weapons if it Tries to Join NATO defence shield“ *Independent*, March 2015. <<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/russia-threatens-denmark-with-nuclear-weapons-if-it-tries-to-join-nato-defence-shield-10125529.html>> [Žiūrėta 2016.04. 30]

IŠVADOS

1. Teorinė branduolinės taikos aiškinimo analizė parodė, kad atgrasymo ir normų aiškinimai gali ir netgi turi būti derinami vienam atvejui tirti. Šias dvi teorines prieigas, nors ir yra esminė priešara dėl panaudojimo galimybės, sieja bendras siekis – kad branduolinis ginklas nebūtų panaudotas. Atsižvelgiant į tai, kad abiejose prieigose išryškėja tam tikros priešpriešos ir koncepcijų įtaka atskirai dėl to silpnėja, galima daryti prielaidą, kad teoriniai debatai tarp konstruktyvistinio normų aiškinimo ir realistinio atgrasymo ateityje, stengiantis suformuoti svaresnius argumentus, ir toliau klostysis tam tikro persidengimo / derinimo kryptimi.
2. Darbe taikytas konstruktyvistinis (interpretacinis) atgrasymo aiškinimas ateityje gali būti vis svarbesnis, ypač kai tenka analizuoti praktines politikos problemas, kurios remiasi skirtingų diskursų derinimu. Detalus ir preciziškas diskurso vertinimas tampa itin svarbus: nuo to, kaip tiksliai potencialūs priešininkai "perskaitys" žinutes, gali priklausyti, ar jiems bus suteiktos paskatos keisti savo branduolinės politikos kryptis.
3. JAV atveju išryškėja pastangos branduolinį atgrasymą suderinti su nusiginklavimo programa bei nenaudojimo norma, išlaikant pagrindinį jo vaidmenį. Tai daroma per naujos atgrasymo formos paieškas svarstant „koks atgrasymas“. Analizuotuose tekstuose juntamos pastangos senąsias branduolinio atgrasymo koncepcijas, paremtas branduolinės ginkluotės kiekiu ir ryžto patikimumu, pakeisti tam tikrais psichologiniais / mentaliniais elementais (pavyzdžiui garantuotas abipusis susinaikinimas vs garantuotas abipusis pasitikėjimas / stabilumas).
4. Savotiškame dinamikos procese JAV nenaudojimo norma įgyja *tradicijos* formą, pagal kurią branduolinio ginklo nenaudojimo nuostata nėra absoliuti. Taip išlaikoma pagrindinė atgrasymo sąlyga – panaudojimo galimybė. Nenaudojimo tradicija taip patenka į naujojo atgrasymo paieškų naratyvą. Tokiu būdu norma ir atgrasymas sąveikauja kaip vienas kitą papildantys elementai. Taip, bent teoriškai yra išsprendžiama šių koncepcijų suderinimo dilema.
5. Tačiau dėl pastangų suderinti nusiginklavimą / normas ir atgrasymą, kenčia branduolinio atgrasymo patikimumo elementas. Turinio analizė parodė, kad JAV patikimumo žinutė komunikuoja daugiausiai per branduolinio arsenalo modernizacijos ir paties atgrasymo laikymosi patvirtinimo artikuliaciją, vengiant aiškesnės nuostatos pateikimo. Dėl to JAV ryžtas panaudoti branduolinį ginklą, tampa neužtikrintas ir nevisiškai aiškus.

6. Kyla klausimas, ar dabartine forma (kai derinamos nusiginklavimo / nenaudojimo tradicijos ir atgrasymo koncepcijos) JAV atgrasymas įtikina priešininkus? Įtikinimo aspektas yra vienas svarbiausių sėkmingai įgyvendinant branduolinio atgrasymo strategiją. Atsižvelgiant į dabartinį tarptautinį kontekstą, formuotina prielaida, kad Rusijos branduolinio arsenalo modernizaciją ir Šiaurės Korėjos branduolinių ginklų platinimą galėjo lemti tokia neapibrėžta JAV branduolinė laikysena. Šios priešiškos šalys JAV vidurio poziciją tarp nusiginklavimo / nenaudojimo ir atgrasymo, galėjo interpretuoti kaip nutolimą nuo klasikinio branduolinio atgrasymo strategijos, suprantant tai kaip „silpnąją“ JAV branduolinės politikos vietą.

Tai parodo, jog šie regis tik teoriniai svarstymai apie nusiginklavimo / normų ir branduolinio atgrasymo sąveikos galimybes turi didelę reikšmę praktiniams veiksams ir būtina tam skirti didelį dėmesį. Pagal tai formuojamas **rekomendacija** atskiru tyrimu ištirti Rusijos nuostatas dėl JAV branduolinio ryžto. Tai parodytų, ar JAV branduolinis atgrasymas dabartine savo forma įtikina priešiškas šalis.

LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

1. Adler Emanuel, „Constructivism in International Relations: Sources, Contributions and Debates.“ Kn. Walter Carsnaes, Thoms Risse, Beth A. Simmons (sud.) *Handbook on International Relations, Second Edition*. SAGE, 2013.
2. Arms Control Association, „*Nuclear Weapons: Who Has What at Glance*“ Fact Sheets, October 2015. <<http://www.armscontrol.org/factsheets/Nuclearweaponswhohaswhat>> [Žiūrėta 2015. 12.28]
3. Arms Control Association, US Nuclear Modernization Programs: Fact Sheets and Briefs, December 2015, <<https://www.armscontrol.org/factsheets/USNuclearModernization#chart>> [Žiūrėta 2016.04.20]
4. Biden Joseph. R., „A Comprahencive Nuclear Arm Strategy“ *Voltairenet*, April 7, 2010 <<http://www.voltairenet.org/article164856.html>> [Žiūrėta 2016. 03. 01]
5. Brodie Bernard, “The anatomy of deterrence. “ *World Politics* 11(January), 1959, 173-92.
6. Brodie Bernard, „The development of Nuclear Strategy.“ *International Security*, Vol. 2, No. 4. 1978, 65-83.
7. Cartwright James, Council of Foreign Relations Meeting. Subject: Nuclear Posture Review. April 8, 2010.<http://www.defense.gov/Portals/1/features/defenseReviews/NPR/Council_on_Foreign_Relation.pdf> [Žiūrėta 2016. 03. 02]
8. Cha Victoria, Robert L. Gallucci, “Stopping North Korea’s Nuclear Threat” *The New York Times*, January 2016 <http://www.nytimes.com/2016/01/08/opinion/stopping-north-koreas-nuclear-threat.html?_r=0> [Žiūrėta 2016. 01. 15]
9. Clinton Hillary Secretary, Briefing on the announcement of the new START treaty, March 26, <<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/briefing-secretary-clinton-secretary-gates-admiral-mullen-announcement-new-start-tr>> [Žiūrėta 2016. 03. 01]
10. Cousins Emily, „Nucleat insecurity: A Critique of Bush Administration’s Nuclear Weapons Policies“ NRDC, September 2004, iv <<https://www.nrdc.org/sites/default/files/critique.pdf>> [Žiūrėta 2016.04. 27]
11. Doctrine for Joint Nuclear Operations. Final Coordination, March 2005. <http://www.wslfweb.org/docs/doctrine/3_12fc2.pdf> [Žiūrėta 2016.04.26]
12. Dunn Lewis A., *Deterrence Today: Rules, Challanges and Responsess*. Proliferation Paper: IKRI Security Studies Center, 2007.

13. Emma Chanleet – Avery, Ian. R. Rinehart, Mary B. D. Nikitin, „*North Korea: US Relations, Nuclear Diplomacy, and Internal Situation.*“ Congressional Research Service, January 2016. <<https://www.fas.org/sgp/crs/nuke/R41259.pdf>> [Žiūrėta 2016.04. 30]
14. Farrell Theo, „*Constructivist Security studies: Portrait of Research Program.*“ International Studies Association, 2002. <http://www.academia.edu/1231557/Constructivist_Security_Studies_Portrait_of_a_Research_Program> [Žiūrėta 2016. 01. 12]
15. Finnemore Martha, Sikkink Kathryn, „Taking Stock: The Constructivist Research Program in International Relations and Comparative Politics“ *Annual Review of Political Science* 4, 2001. <http://www.ir.rochelleterman.com/sites/default/files/Finnemore_Sikkink_1998.pdf> [Žiūrėta 2016.01.05]
16. Finnemore Martha, Sikkink Kathryn, „Taking Stock: The Constructivist Research Program in International Relations and Comparative Politics“ *Annual Review of Political Science* 4, 2001 <http://www.ir.rochelleterman.com/sites/default/files/Finnemore_Sikkink_1998.pdf> [Žiūrėta 2016.01.05]
17. Friedt Anita E., „Path Towards a Nuclear-Weapons Free World: Prospects for Nuclear Disarmament“, 61st Pugwash Conference on Science and World Affairs. Nagasaki, Japan, November 2015. <<http://www.state.gov/t/avc/rls/2015/249252.htm>> [Žiūrėta 2016. 02.05]
18. Friedt Anita, Remarks to Parliamentarians for Nuclear Nonproliferation and Disarmament, Washington DC, February 2014 <<http://www.state.gov/t/avc/rls/2014/223039.htm>> [Žiūrėta 2016. 03. 08]
19. Gates Robert M., „The Case for the New START Treaty“ *The Wall Street Journal*, May 2010. <<http://www.wsj.com/articles/SB10001424052748703339304575240164048611360>> [Žiūrėta 2016. 03. 01]
20. George Alexander L., Richard Smoke, *Deterrence in American Foreign Policy*. New York: Columbia University Press, 1974.
21. Global Zero Commission. Global zero Action Plan. February 2010. <http://www.globalzero.org/files/gzap_6.0.pdf> [Žiūrėta 2016. 03. 01]
22. Goodby James E., „*The Nuclear Dillema: Constants and Variables in American Strategic Policy*“ (Kn.) George P. Shultz, James E. Goodby (sud) *The War That Must Nevet be Fough. Dillemas of Nuclear Detterence.* Stanford: Hoover Institute Press, 2015.<

<http://www.hoover.org/research/challenging-assumptions-classical-nuclear-deterrence-theory>
[Žiūrėta 2016.03.18]

23. Gottemoeller Rose, „Arms Control in Informational Age: „Getting to Zero“ Toolbox“ Pranešmas konferencijoje „Global Zero“ Conference, Yale University, New Haven, February 18, 2012. <<http://www.state.gov/t/us/184321.htm>> [Žiūrėta 2016. 03. 01]
24. Gottemoeller Rose, „Moving the Prague Agenda Forward“ Arms Control Association Annual Meeting, Washington DC, June 2012 < <http://www.state.gov/t/us/191750.htm>> [Žiūrėta 2016. 03. 01]
25. Hlatky Stefanie, “Transatlantic cooperation, alliance politics and extended deterrence: European perception of nuclear weapons” *European Security*, Vol 23, No. 1, 2014, 1-14
26. Jervis Robert, „Review Article, Deterrence Theory Revised“ *World Politics* , 30 (2), January 1979. <http://www.jstor.org/stable/2009945?seq=1#page_scan_tab_contents> [Žiūrėta 2016.03.10]
27. Jervis Robert, Richard Ned Lebow, Janice Gross Stein. *Psychology and Deterrence*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1985.
28. Johnson Jeffery L., „Nuclear Deterrence.“*Encyclopedia of Applied Ethics*, 1998. <<https://people.eou.edu/jjohnson/files/2012/12/NUCLEAR-DETERRENCE.pdf>> [Žiūrėta 2016.03.18]
29. Kazianis Harry J., “China’s 2,500 Mile- Range ‘Carrier-Killer’ Missile: A Nuclear Threat?” *The National Interest*, December 2015. < <http://www.nationalinterest.org/blog/the-buzz/chinas-2500-mile-range-carrier-killer-missile-nuclear-threat-14669>> [Žiūrėta 2016. 01. 15]
30. Klotz Audie ir Cecelia Lynch, *Strategies for Research in Constructivist International Relations*. London:M.E. Sharpe, 2007.
31. Kohlbacher Florian, „The Use Of Qualitative Analysis in Case Study Research.“ *FQS Forum: Qualitative Social Research*, 7 (1), Art 21, January 2006, 4.2.2 < <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/75/153#g422>> [Žiūrėta 2016. 04. 20]
32. Kristensen Hans M., Robert S. Norris, „Russian Nuclear Forces, 2015“ SAGE, 2015 <<http://bos.sagepub.com/content/early/2015/04/13/0096340215581363.full>> [Žiūrėta 2016.04. 30]
33. Kroening M. ir W. S. Slocombe, “Why Nuclear Deterrence Still Matter for NATO.“ *Atlantic Council* ,August 2014. <http://www.matthewkroenig.com/Kroenig_Why_Nuclear_Deterrence_Still_Matters_to_NATO.pdf> [Žiūrėta 2015. 05. 18]

34. Krook Mona Lena, Jacqui True, „Rethinking the Life Cycles of International Norms: The United Nations and Global Promotion of Gender Equality.“ *European Journal of International Relations*, 18 (1), 2012. <http://www.mlkrook.org/pdf/krook_true_2012.pdf> [Žiūrėta 2016. 03. 16]
35. Kuelsa Lukasz, „Careful What You Wish For: Nuclear Reductions and Conventional Deterrence in Europe After Crimea.“ *Strategic Files*, No 15 (51), August 2014. <https://www.pism.pl/files/?id_plik=17896> [Žiūrėta 2015. 05. 18]
36. Lain Sarah, “Russian nuclear threat: Could Vladimir Putin really push the button?” *International Business Time*, April 2015. < <http://www.ibtimes.co.uk/russian-nuclear-threat-could-vladimir-putin-really-push-red-button-1494821>> [Žiūrėta 2016. 01. 15]
37. Lieber Keir A. and Daryl G. Press, „The End of MAD? The Nuclear Dimension of U.S. Primacy.“ *International Security*, 30 (4), 2006. <http://belfercenter.ksg.harvard.edu/files/is3004_advanceproof_lieberandpress.pdf> [Žiūrėta 2016.03.10]
38. Lupovici Amir, „The Emerging Fourth Wave of Deterrence Theory- Toward a New Research Agenda.“ *International Studies Quarterly*, 54, 2010.
39. Meier Oliver, Simon Lunn, „Trapped: NATO, Russia, and the Problem of Tactical Nuclear Weapons“. *Arms Control Association*, January 9, 2014.< https://www.armscontrol.org/act/2014_01-02/Trapped-NATO-Russia-and-the-Problem-of-Tactical-Nuclear-Weapons> [Žiūrėta 2015.05. 14]
40. Miasnikov Eugenia, „Modernization and „Zero“: Compatible tendencies?“. *Bulletin of the Atomic Scientist*, January 2015.< <http://thebulletin.org/modernizing-nuclear-arsenals-whether-and-how7881>> [Žiūrėta 2016.04.22]
41. National Security Strategy. USA. The White House, Washington, February 2015. <https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf> [Žiūrėta 2016.04. 30]
42. Nuclear Abolition Forum. „Moving Beyond Deterrence to a Nuclear Weapons Free World.“ *Issue*, No 2, 2013. <http://www.abolitionforum.org/site/wp-content/uploads/2013/05/Final-Version-NAF-2nd-EDITION_ONLINE-VERSION.pdf> [Žiūrėta 2015. 05. 24]
43. Nuclear Posture Review Report, Department of Defence: United States of America, April 2010. <http://www.defense.gov/Portals/1/features/defenseReviews/NPR/2010_Nuclear_Posture_Review_Report.pdf> [Žiūrėta 2015. 11. 12]

44. Nuclear Posture Review, 8 January 2002. <http://www.imi-online.de/download/Nuclear_Posture_Review.pdf> [Žiūrėta 2016. 01. 15]
45. Nuclear Posture Review, April 2010. <http://www.defense.gov/Portals/1/features/defenseReviews/NPR/2010_Nuclear_Posture_Review_Report.pdf> [Žiūrėta 2016. 01. 15]
46. Obama Barack, Remarks at Hankuk Univercity, March 2012, Seoul, <<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2012/03/26/remarks-president-obama-hankuk-university>> [Žiūrėta 2016. 03. 01]
47. Obama Barack, Remarks at the Acceptance of the Nobel Peace Prize, Oslo, 2010. <<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-acceptance-nobel-peace-prize>> [Žiūrėta 2016. 03. 02]
48. Obama Barack, Remarks at The Brandeburg Gate, Berlin, June 2013. <<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/06/19/remarks-president-obama-brandenburg-gate-berlin-germany>> [Žiūrėta 2016. 03. 01]
49. Obama Barack, Remarks By President Barack Obama In Prague As Delivered, Prague, Czech Republic, April 5, 2009 < <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-barack-obama-prague-delivered>> [Žiūrėta 2015.02.04]
50. Obama Barack, Statement on the 40th Anneversary of the Nuclear Nonproliferation Treaty, March 2010, <<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/statement-president-obama-40th-anniversary-nuclear-nonproliferation-treaty>> [Žiūrėta 2016. 03. 01]
51. Obama, President Medvedev. Remarks at New START Treaty Signing Ceremony and Press Conference. Prague, April 2010. <<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-obama-and-president-medvedev-russia-new-start-treaty-signing-cere>> [Žiūrėta 2016. 03. 08]
52. Payne Keith B., C. Dale Walton, „ *Detterence in The Post- Cold War World.*“ (Kn.) John Baylis (sud) *Strategy in Contemporary World: An Introduction to Strategic Studies.* Oxford: Oxford University Press, 2002.
53. Payne Rodger A., „ Persuasion, Frame and Norms Construction.“ *European Journal of International Rlations*, 7(1), 2001, 37-61. <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.525.5373&rep=rep1&type=pdf>> [Žiūrėta 2016. 01. 12]

54. Paul T. V., „Taboo or Tradition? The Non-use of Nuclear Weapons in World Politics“ *Review of International Studies* 36(4), 2010, 853-863. <[http://www.tvpaul.com/files/Paul\(2010\).pdf](http://www.tvpaul.com/files/Paul(2010).pdf)> [Žiūrėta 2015. 10. 12]
55. Paul T. V., *The Tradition of Non-Use of Nuclear Weapons*. Stanford: Stanford University Press, 2009.
56. Pifer Steven, „NATO’s Deterrence Challenge is Conventional, not Nuclear“ *Politics and Strategy*. April 7, 2015. <<https://www.iiss.org/en/politics%20and%20strategy/blogsections/2015-932e/april-ea11/natos-deterrence-challenge-is-conventional-not-nuclear-a56d>> [Žiūrėta 2015. 05 17]
57. Powell Robert, „Nuclear Deterrence Theory, Nuclear Proliferation and National Missile Defense“ *International Security*, 27 (4), 2003. <<http://slantchev.ucsd.edu/courses/pdf/powell-is2003v27n4.pdf>> [Žiūrėta 2016.03.10]
58. Press Daryd G, Scott D. Sagan, Benjamin A. Valentino, „Atomic Aversion: Experimental Evidence on Taboos, Traditions, and the Non- Use of Nuclear Weapons“ *American Political Science Review*, February, 2013. <https://cisac.fsi.stanford.edu/sites/default/files/FINAL_APSR_Atomic_Aversion.pdf> [Žiūrėta 2016. 03. 04]
59. Price Richard, Nna Tannenwald, „*Norms and Deterrence: The Nuclear and Chemical Weapons Taboos.*“ 32. Kn. Peter J. Katzenstein (sud.) *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. New York: Columbia University Press, 1996. <[http://www3.amherst.edu/~pmachala/Current%20Politics/PS-50%20IR%20&%20Foreign%20Policy%20Theory-THE%20READINGS/Archive/Price%20&Tannenwald,%20Nuclear%20and%20CW%20Taboos%20\(from%20Culture%20of%20National%20Security\)1996.pdf](http://www3.amherst.edu/~pmachala/Current%20Politics/PS-50%20IR%20&%20Foreign%20Policy%20Theory-THE%20READINGS/Archive/Price%20&Tannenwald,%20Nuclear%20and%20CW%20Taboos%20(from%20Culture%20of%20National%20Security)1996.pdf)> [Žiūrėta 2016. 03.03]
60. Quackenbush Stephen L., „Not Only Whether but Whom: Three-Party Extended Deterrence.“ *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 50, No. 4, August 2006, 562-583
61. Raymond Gregory A., „Problems and Prospects in the Study of International Norms.“ *Mershon International Studies Review*, 41 (2), 1997. <https://www.researchgate.net/publication/227683035_Problems_and_Prospects_in_the_Study_of_International_Norms1> [Žiūrėta 2016.03.10]
62. RAND Corporation, „Nuclear Deterrence in the 21‘st Century. Lessons from the Cold War“ 2012. <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2012/RAND_MG1103.pdf> [Žiūrėta 2015. 03. 22]

63. RAND Corporation, „Nuclear Deterrence in the 21st Century. Lessons from the Cold War“ 2012. <http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2012/RAND_MG1103.pdf> [Žiūrėta 2015. 03. 22]
64. Record Jeffery, „Nuclear Deterrence, Preventive War, and Counterproliferation“ *Policy Analysis*, No. 519, July 2008. <<http://object.cato.org/sites/cato.org/files/pubs/pdf/pa519.pdf>> [Žiūrėta 2016.03.18]
65. Tauscher Ellen, Remarks to the Foundation for Strategic Research Conference, Paris, June 2011. <<http://www.state.gov/t/us/167987.htm>> [Žiūrėta 2016. 03. 08]
66. Roberts Bradley, Council of Foreign Relations Meeting. Subject: Nuclear Posture Review. April 8, 2010. <http://www.defense.gov/Portals/1/features/defenseReviews/NPR/Council_on_Foreign_Relation.pdf> [Žiūrėta 2016. 03. 02]
67. Rose Frank A., „Nuclear Arms Control and Disarmament Approaches in a Changed Security Environment“ Oslo, September 2015 <<http://www.state.gov/t/avc/rls/2015/247623.htm>> [Žiūrėta 2016. 03. 01]
68. Sabadus Aura, „*Nuclear Non-use: Rational Deterrence, Prudence or a Long-lasting Taboo?*“ E-International Relations, August 2009 <<http://www.e-ir.info/2009/08/23/nuclear-non-use-rational-deterrence-prudence-or-a-long-lasting-taboo/>> [Žiūrėta 2015. 10. 13]
69. Sagan Scott D., „*Realist Perspectives on Ethical Norms and Weapons of Mass Destruction*“ (Kn.) Sohail Hashmi, Steven Lee (sud.) *Ethics and Weapons of Mass Destruction: Religious and Secular Perspectives*. Cambrige: Cambrige University Press, 2004. <https://cisac.fsi.stanford.edu/sites/default/files/Ethical_Norms_and_WMD.pdf> [Žiūrėta: 2015.12.03]
70. Sandholtz Wayne, „Dynamics of International Norm Change: Rules against Wartime Plunder.“ *European Journal of International Relations*, 14 (1), March 2008.
71. Scheling Thomas C., „Nuclear Deterrence for the Future“ *Issues in Science and Technologies*, 2006. <http://csis.org/files/media/isis/pubs/poni/nuclear_deterrence_future.pdf> [Žiūrėta 2016.03.18]
72. Schelling, T. C, "The Diplomacy of Violence“, *New Haven*: Yale University Press, 1966, 1–34.
73. Secretary Clinton, Secretary Gates. Briefing on the announcement of the new START treaty. March 26, 2009 <<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/briefing-secretary-clinton-secretary-gates-admiral-mullen-announcement-new-start-tr>> [Žiūrėta 2016. 03. 01]

74. Shultz George , William J. Perry, Henry A. Kissinger, Sam, Nunn, „ A World Free from Nuclear Weapons“ *The Wall Street Journal*, January 2007. <<http://www.wsj.com/articles/SB116787515251566636>> [Žiūrėta 2016.03.26]
75. Sokov Nikolai, Miles Pompe, „ Russia’s Actions Resolve NATO Dilemma – For Now“ *CNS: Middlebury Institute of International Studies at Monterey*, September 2014. <<http://www.nonproliferation.org/nato-nuclear-dilemma/>> [Žiūrėta 2015.05 14]
76. Stockholm International Peace research Institute, Nuclear forces 2015 <<http://www.sipri.org/research/armaments/nuclear-forces>> [Žiūrėta 2015. 12.03]
77. Tannenwald Nina, “The Nuclear Taboo: The US and the Normative Basis of Nuclear Non-use”, *International Organization*, 53, 1999, 433–68.
78. Tannenwald Nina, “The Nuclear Taboo: The US and the Normative Basis of Nuclear Non-use”, *International Organization*, 53, 1999, 433–68.
79. Tannenwald Nina, „Stigmatizing the Bomb: Origins of Nuclear Taboo“ *International Security*, 29 (4), 2005, 5-49 <http://belfercenter.hks.harvard.edu/files/intsec29-4_tannenwald.pdf> [Žiūrėta 2015. 10. 12]
80. Tannenwald Nina, *The Nuclear Taboo: The United States and the Non-Use of Nuclear Weapons Since 1945. Cambridge University Press, 2007.*
81. Tauscher Ellen, Remarks to U.S. Strategic Command Deterrence Symposium. Omaha, Nebraska July 30, 2009 <<http://www.state.gov/t/us/126862.htm>> [Žiūrėta 2016. 03. 01]
82. Tauscher Ellen, „Arms Control and Nonproliferation: The Road from Prague to Today“ pranešimas Commonwealth Club, Lafayette CA, 2011 <<http://www.state.gov/t/us/169244.htm>> [Žiūrėta 2016.03.04]
83. Treaty between United States of America and Russia Federation on Measures for the Further Reduction and Limitation on Strategic Offensive Arms (New SART). April 2010. <<http://www.state.gov/documents/organization/140035.pdf>> [Žiūrėta 2016. 03. 01]
84. Vinogradnaitė Inga. *Diskurso analizė kaip politikos tyrimo metodas: Metodinė priemonė politikos mokslų studentams.* Vilnius: VU TSPMI, 2006.
85. Waltz Kenneth, „The Spread of Nuclear Weapons: More May Better,“ *Adelphi Papers*, 171, <1981<https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/waltz1.htm>> [Žiūrėta 2016:03.17]

86. Withnall Adam, „Russia Threatens Denmark With Nuclear Weapons if it Tries to Join NATO defence shield“ *Independent*, March 2015. <<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/russia-threatens-denmark-with-nuclear-weapons-if-it-tries-to-join-nato-defence-shield-10125529.html>>
[Žiūrėta 2016.04. 30]

SUMMARY

„Norm of Nuclear Weapons Non-use and Deterrence: Interaction of the Conceptions in Case of US“

Changes in international security environment in last decade encourage talks about threat that use to be considered as the relics of the Cold World era- nuclear weapons. Even though we have more nuclear powers in the world, this weapon of mass destruction has not been used since the tragedy of Hiroshima and Nagasaki. There are two main theories in academic literature that explains this “nuclear peace“:- the ongoing norm of nuclear weapon non- use elaborated by constructivist and realist’s nuclear deterrence.

The problem that is analyzed in this master thesis is formed according the paradox. Although, US is thought to be the county that maintains norm of non-use, in the practice US forms the strategy according nuclear deterrence.

The object of this master thesis is nuclear weapons posture of US during the period of 2009-2015.

The main aim of this thesis is to explore posture of US nuclear weapons use based on the constructivist nuclear weapon non-use rates and realistic deterrence theories.

In order to implement the main aim of the thesis these objectives are being met:

- *To evaluate* theoretical (in) compatibility of norm of nuclear weapon non-use and deterrence approaches;
- *To analyze* the process of deterrence meaning construction in US officials discourse;
- *To explore* the dominant expressions, features and forms of non- use norm in US;
- *To identify* form of interaction between norm of non- use and deterrence in US.

There are two main parts in this thesis. The first one reviews the nuclear deterrence and norm of non-use theories. Interpretative deterrence and theory of norms dynamic cycle were chosen as the main approaches. According its differences and theoretical compatibility points the framework for US case study is formed.

The second segment of the thesis is aimed at finding out how norm of non – use and nuclear deterrence interact in practice. The case of US is analyzed in terms of qualitative content analysis. The statements and remarks of high US politicians and military officers, official documents and treaties are the main empirical data of analysis.

After implementing the objectives of this study the following conclusions were derived:

- Despite the principal differences the theoretical combinations of norm of non- use and nuclear deterrence is still possible because of the same aim. Both seeks that nuclear weapon would not be used. The use of both approaches in the same case helps to get broader look and it lets to see some specifics at the same time.
- The analysis has showed that the meaning of nuclear deterrence was reconsidered in case of US. The “Global zero” program implementation seeking encouraged by president Obama was premise for it. US officials have to promote disarmament and maintain effective nuclear deterrence at the same time.

- The norm of nuclear weapon non - use acquire the form of *tradition of non- use* in the process of dynamics. Because of uncertainties of tradition it express in the content of disarmament.
- The efforts to combine disarmament/ tradition of non – use and effective nuclear deterrence determines that both conceptions are not fully implemented. It mostly has negatively affected credibility of deterrence.
- Not clearly defined nuclear posture of US may cost some tensions in the future. Unclear message of resolve can encourage enemies to take proliferation of nuclear arsenal or even use it.

In order to understand the effectiveness of such US nuclear posture credibility from the other countries point of view should be analyzed. It might be possible direction for the future studies.